

44ste VERGADERING. — 4 MEI 1938.

Interpellatie van den heer Woltjer.

44STE VERGADERING.**VERGADERING VAN WOENSDAG 4 MEI 1938.**

(Bijeenroepingsuur 11 voormiddag.)

Ingekomen: Interpellatie van den heer Woltjer omtrent het door de Regeering gevoerde beleid inzake de schrijfwijze der Nederlandsche taal. — Indiening, behandeling en verwerping van drie motiën van orde van den heer de Rijke c. s. betreffende het beleid der Regeering ten aanzien van de spelling der Nederlandsche taal, het voorloopig intrekken van de Besluiten, waardoor bij het onderwijs een andere dan de spelling de Vries en te Winkel is ingevoerd, het vergoeden aan uitgevers, die schade hebben geleden, van die schade en het verhalen van de schade, die de Staat lijdt, op hen, die voor het sinds 1934 gevoerd onjuist beleid ten aanzien van de spelling verantwoordelijk moeten worden geacht. — Ingekomen berichten van leden.

Voorzitter: de heer de Vos van Steenwijk.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 42 leden, te weten:

de heeren van Lanschot, Vijlbrief, Janssen, de Jong, van Voorst tot Voorst, Hiemstra, de Rijke, ter Haar, van Citters, Janssen de Limpens, Sikkes, Maarsingh, von Bönninghausen, Michiels van Kessenich, Woltjer, de Bruijn, de Zwaan, de Savornin Lohman, Fleskens, in 't Veld, van Asch van Wijck, Kranenburg, Kolff, Bruineman, Moltmaker, van den Bergh, van Embden, Steger, Nivard, Wiardi Beckman, Barge, van Vessem, de Zeeuw, Kropman, de la Bella, Vorrink, van Rappard, Anema, Diepenhorst, Reinalda, Briët,

en de heer Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de **Interpellatie** van den heer **Woltjer** omtrent het door de Regeering gevoerde beleid inzake de schrijfwijze der Nederlandsche taal, tot het houden waarvan verlof is verleend in de vergadering van 28 April 1938 (*Handelingen*, blz. 590).

De beraadslaging wordt hervat.

De heer **de Jong**: Mijnheer de Voorzitter! Reeds in het jaar 1935 zijn in deze Kamer uitvoerige beschouwingen aan het spellingvraagstuk gewijd. Het was op 15 Maart van dat jaar. Ik heb toen mede op historische gronden getracht aan te toonen, dat de vereenvoudigde spelling het resultaat is geweest van veelzijdig overleg in de jaren 1916 tot 1927. De beroering, die in 1935 om het spellingvraagstuk gewekt is, is niet geluwd. Integendeel! In het Voorloopig Verslag van deze Kamer over

(de Jong)

hoofdstuk VI wordt opnieuw gesproken van spellingverwarring. Men wenscht orde, tucht, nauwkeurigheid, eerbied voor het wezen onzer schrijftaal. En tegelijk wordt aan den vorigen Minister van Onderwijs mr. Marchant opnieuw de chaos op spellinggebied verweten. Mijnheer de Voorzitter! Dit herinnert mij aan een andere opmerking, reeds vroeger, bij de algemeene beschouwingen over hoofdstuk I in deze Kamer gemaakt door den geachten afgevaardigde den heer Woltjer, toen hij sprak van een staatsrechtelijke fout in het jaar 1934, welke hij in verband bracht met den zakelijken inhoud van het spellingvraagstuk, waarover bij de behandeling van hoofdstuk VI gesproken zou kunnen worden.

Als uitgangspunt koos de geachte afgevaardigde en kiest hij nog de stelling, dat in 1934 de Regeering niet „voldoende” de vraag onder het oog had gezien „wat de taak en de bevoegdheid der Overheid is ten aanzien van de schrijfwijze der Nederlandsche taal”.

Mijnheer de Voorzitter! Welke vraag was in het jaar 1934 aan de orde? Deze, of de Regeering bevoegd, ja, verplicht was om bij de regeling van de examens voorschriften te geven omtrent de schrijfwijze van de Nederlandsche taal. Deze vraag mag en moet volgens mijn meening zonder voorbehoud bevestigend worden beantwoord. Waarom, Mijnheer de Voorzitter? Aan gemeente- en schoolbesturen heeft de wet vrijheid gelaten voor het vaststellen van hun eigen leerplannen naar de grondslagen van de wet. Gemeente- en schoolbesturen zijn autonoom. Daaraan was het toe te schrijven, dat aan verschillende scholen verschillende schrijfwijzen werden toegepast, soms aan dezelfde school door verschillende leerkrachten vier verschillende schrijfwijzen: de Vries en te Winkel, ongewijzigd; radicaal Kolléwijn en daartusschen afgesloten de Vries en te Winkel en de schrijfwijze Terpstra. Vier verschillende schrijfwijzen door elkaar. Nog erger was het, dat door de slordigheid en verwarring in de schrijfwijze de taalbehandeling zelf werd geïnfecteerd. De taal is de wijze, waarop de gedachte tot uitdrukking komt. Hulp-middel daarvoor is het onderwijs en de taalvorm op de school en materieel de vorm, waarin geschreven wordt. Vraagt het aan de leeraren en onderwijzers. Zij zullen u zeggen, dat de leerlingen in den waan kwamen, dat het er niet meer op aankwam of zij hun gedachten in de gebruikte woorden, onafhankelijk van de schrijfwijze, tot uitdrukking brachten. Er werd niet alleen formeel, maar ook materieel een erbarmelijk Nederlandsch geschreven! De Regeering zou hiervoor de verantwoordelijkheid gedragen hebben, indien zij niet van haar bevoegdheid gebruik gemaakt had in dezen wantoestand orde te brengen. De chaos werd door Minister Marchant opgeheven.

De geachte afgevaardigde prof. Woltjer is van meening, dat in het jaar 1934 de eenheid van schrijfwijze evengoed tot de conclusie had kunnen leiden, dat de spelling de Vries en te Winkel werd gehandhaafd. Dien gedachtengang vind ik niet logisch. De geachte afgevaardigde prof. Woltjer vergeet daarbij, dat reeds van 1903 af de vereenvoudiging was doorgedrongen; dat de commissie van 1918 tot opdracht had een regeling te ontwerpen en dat deze commissie reeds in overgrote meerderheid een regeling gaf, die vrijwel in overeenstemming is met die van 1934; dat daarna de verschillende commissies en Staatscommissies in het jaar 1927 tot algeheele overeenstemming zijn gekomen omtrent een vereenvoudiging in de schrijfwijze der Nederlandsche taal. Op dien grondslag is in het jaar 1934 de examenspelling ingevoerd.

Prof. Woltjer heeft gisteren van dwang op de maatschappij gesproken.

Mijnheer de Voorzitter! Een nieuwe spelling kan alleen dan dwingend worden opgelegd, waar de Regeering daartoe de bevoegdheid heeft, nl. bij het onderwijs.

De Regeering heeft in 1934 gebruik gemaakt van haar bevoegdheid bij de regeling van examens. De Regeering zeide: Gij kunt leerplannen regelen zooals gij verkiest, aan uw autonomie raak ik niet, indien gij het maar zóó doet, dat de waarborg is gegeven, dat het eindresultaat van uw onderwijs bevredigend is. Daarom regel ik, Regeering, de examens. Op het examen werd geëischt, dat geheel de onderwezen Nederlandsche jeugd volgens een algemeene regeling één taal schrijft en goed schrijft.

(de Jong)

Dit is in 1934 geschied. Het resultaat is boven elke verwachting geslaagd. Geheel het onderwijs, openbaar en bijzonder, richtte de leerplannen in overeenkomstig de noodzakelijke eenheidsregeling van de Regeering. De verwarring was verdwenen; het onderwijs in de Nederlandsche taal kon weer gezond worden.

Mijnheer de Voorzitter! Indien de vereenvoudiging niet zoowel op taalkundig, psychologisch en paedagogisch juiste gronden berustte, zou m. i. de regeling niet door het geheele onderwijs zijn aanvaard en die regeling niet hebben kunnen veldwinnen. Sommigen zeggen nog altijd — ik wees er reeds in den beginne op —, dat de regeling van 1934 geen orde en eenheid gebracht, doch den chaos verergerd heeft. Mijnheer de Voorzitter! Dit is volmaakt onjuist. De regeling 1934 heeft orde en eenheid gebracht in het onderwijs. Dat was ook het doel van de Regeering.

Wat er thans aan verwarring is, is niet verwarring in, doch verwarring buiten het onderwijs. Ware men den Minister van Onderwijs in 1934 gevolgd in zijn streven om na het eerste jaar, toen de regeling voor het onderwijs geslaagd bleek, dezelfde regeling ook toe te passen over de geheele lijn, dan zou thans ook buiten het onderwijs geen chaos meer hebben bestaan. Anderen, niet de Minister van Onderwijs van 1934, hebben de moeilijkheden van den overgangstoestand bestendigd, ook de tegenwoordige Regeering. Dit heeft de Tweede Kamer erkend toen zij zeide „Doe thans wat gij tot dusver hebt verzuimd”. Zoo sprak ook oud-Minister Oud, lid van het vorige Kabinet.

Mijnheer de Voorzitter! Volgens dezen gedachtengang zal men moeten erkennen, dat de Regeering tot de regeling van 1934 volkomen bevoegd was, ja, dat zij niets heeft gedaan dan haar plicht. De Regeering heeft in 1934 niet, zooals wel eens gezegd is of gesuggereerd wordt, een leerplan vastgesteld; daarin, zoo zeide ik reeds, zijn gemeenten en schoolbesturen autonoom; zij heeft alleen verordend: „Wie hier examens komt doen moet schrijven naar de regels.”

Dit was de plicht van den Minister van Onderwijs; wat daarvan de gevolgen zouden zijn buiten het onderwijs, ging dien Minister als zoodanig niet aan. De door mij geschetste regeling is in het jaar 1933 voorbereid. En dat deze regeling de goedkeuring der Regeering had, blijkt wel uit de woorden van den Minister-President, toen Zijne Excellentie in deze Kamer zeide: „Het Kabinet staat achter den Minister van Onderwijs.” De invoering van de nieuwe spelling bij het onderwijs heeft Minister Marchant in 1934 vastgelegd bij Koninklijk besluit, gesanctionneerd door het Kabinet.

De geachte afgevaardigde de heer Woltjer heeft ter bestrijding van de vereenvoudigde spelling ook als argument gebruikt, dat er een officieele spelling bestaat.

Mijnheer de Voorzitter! Sedert September 1934 bestaan er twee. Eén algemeene en één voor de scholen; vóór September 1934 was er maar één officieele spelling. Maar die bestond juist niet bij het onderwijs; daar werd, ik meen het zoeven te hebben aangetoond, van alles geleerd. En geen enkel voorschrift dwingt om een verouderde officieele spelling ook bij het onderwijs te volgen. Ware dat wel, dan had Minister Heemskerk in 1908, toen aan verschillende scholen verschillende spellingen werden toegepast, de Vries en te Winkel moeten voorschrijven. Dat deed Minister Heemskerk niet; hij verbood alleen voor de examens het Kolléwijn.

Mijnheer de Voorzitter! Vrijheid is bij het onderwijs altijd methode geweest. Tot September 1934.

Er is door den geachten afgevaardigde den heer Woltjer in deze Kamer gezegd, dat de examenregeling, welke ik zoeven besproken heb, „détournement de pouvoir” is geweest. Is deze Fransche uitdrukking, zoo moge ik vragen, in haar juiste beteekenis gebruikt? Ik betwijfel het. Ik begrijp ze zóó, dat als aan een bestudeerende autoriteit een bevoegdheid tot regelen of tot toepassing van een regeling is gegeven bij de wet of bij Koninklijk besluit, dan mag die autoriteit die bevoegdheid gebruiken voor het doel, waarvoor ze gegeven is. Zij mag die bevoegdheid niet overbrengen op een ander terrein dan waarvoor wet of Koninklijk besluit haar die gegeven heeft. Is dit met de spellingregeling voor de examens het geval geweest?

De geachte afgevaardigde prof. Woltjer beweert het. Ik noem het echter een bewering zonder grond. Indien er één geval denk-

baar is waarvoor het gebruik van de Regeeringsbevoegdheid dringend noodig was, dan was het in 1933, toen de autonomie der besturen in het vaststellen der leerplannen, hetzij door niet-gebruik, hetzij door verkeerd gebruik geleid had tot een toestand, die het onderwijs in het Nederlandsch in den grond bedierf. Ik moge mij daarvoor beroepen op onze leeraren en onderwijzers. Moest de Regeering dat maar laten gaan? Dan zou zij haar wettelijken plicht hebben verzuimd. Evenals bij rekenen, lichamelijke oefening en al hetgeen op een leerplan voorkomt, moest de Regeering zeggen: Gij kunt uw leerplan maken zoo gij verkiest, maar ik eisch als waarborg dat de resultaten van het onderwijs in het Nederlandsch goed kunnen zijn en dus: Op het examen wordt geëischt, dat heel de onderwezen Nederlandsche jeugd één taal schrijft en goed schrijft. Van détournement de pouvoir is m. i. geen sprake.

In dit verband moge ik nog op het navolgende wijzen: Toen de algemeene maatregel van bestuur van September 1934 was afgekondigd, is de heer Colijn — ook toenmaals Minister-President, in deze Kamer — ik zeide het reeds — komen verklaren, dat het Kabinet stond achter den toenmaligen Minister van Onderwijs. Deze laatste trad in 1935 af en werd opgevolgd door den tegenwoordigen Minister van Onderwijs. Heeft het Kabinet — zoo moge ik vragen —, toen de regeling van de spelling opnieuw in onderzoek kwam, den algemeenen maatregel van bestuur van 1934 in zijn wezen aangetast? Neen, Mijnheer de Voorzitter, na een jaar studie ging het Kabinet, dien algemeenen maatregel handhavende, daarin een paar wijzigingen aanbrengen, waarvan de eene — bijzondere taal en stijl — met de examenregeling niets te maken had en de andere — kennelijk mannelijke zelfstandigheid — onuitvoerbaar gebleken is. Van détournement de pouvoir was naar mijn meening wederom geen sprake. En het is wel eigenaardig, Mijnheer de Voorzitter, dat daarvan ook geen sprake geweest is bij de zg. regeling-Terpstra. In het Voorloopig Verslag van deze Kamer wordt er aan herinnerd, dat in 1930 de toenmalige Minister van Onderwijs mr. Terpstra zelfstandig een schrijven aan de gecommiteerden bij de examens gericht heeft met de vraag of zij bepaalde afwijkingen van de spelling-de Vries en te Winkel als fout zouden erkennen. Bij bevestigende beantwoording zouden zij niet als gecommiteerden bij de examens werkzaam kunnen zijn. Het ging over de naamvals- of buigings-*n*.

Nu meen ik, dat van de zijde van den heer Woltjer en ook van de zijde van de Vrije Universiteit nooit een protest tegen het weglaten van de buigings-*n* is geuit.

Dat schrijven ging zelfstandig van Minister Terpstra uit, terwijl in 1934 de invoering van de nieuwe spelling bij het onderwijs bij Koninklijk besluit vastgelegd is, gesanctionneerd door het Kabinet. Bij de zg. regeling-Terpstra hebben wij nimmer van „détournement de pouvoir” gehoord, ook niet in het jaar 1883, nadat in genoemd jaar de toenmaals nieuwe spelling-de Vries en te Winkel voor de Regeeringsstukken ingevoerd is bij enkel besluit van afzonderlijke Ministers, ieder voor zijn Departement.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde prof. Woltjer heeft gisteren herinnerd aan het „peccavi” van den Minister-President bij de algemeene beschouwingen over de Rijksbegroting in deze Kamer.

Mijnheer de Voorzitter! In het jaar 1934 is de vereenvoudigde spelling bij Koninklijk besluit bij het onderwijs ingevoerd. De Minister-President verklaarde, dat het Kabinet achter den Minister Marchant stond. Tot dat Kabinet behoorde ook de tegenwoordige Minister van Onderwijs. In 1935 is Minister Marchant afgetreden. Daarna heeft het Kabinet het besluit van 1934 niet aangetast, integendeel gehandhaafd.

En nu, drie jaar later, komt de Minister-President verklaren, na den heer Woltjer te hebben gehoord en den Minister van Onderwijs te hebben geraadpleegd, dat het Koninklijk besluit, in September 1934 afgekondigd, onwettig is. Nooit is bij alle beroering rondom het spellingvraagstuk over onwettigheid gesproken, ook niet in Maart 1935 in deze Kamer.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, indien het Koninklijk besluit van 1934, zooals nu gezegd is, onwettig zou zijn, wyl het niet op de wet berust, dan zou het m. i. een beteren indruk wekken en meer van goede trouw getuigen, indien de inhoud van het

(de Jong)

Koninklijk besluit, de bedoeling van het besluit van 1934, alsnog in een wet werd vastgelegd, liever dan nu door een Koninklijk besluit — zij het ook van tijdelijken aard —, dat ook niet op de wet steunt, dus ook onwettig moet heeten, de strekking van het Koninklijk besluit van 1934 te veranderen.

Indien ik iemand iets heb toegezegd en daarna blijkt, dat ik daaraan niet mag voldoen op de wijze, als aanvankelijk door mij bedoeld, dan zal ik een anderen weg zoeken om alsnog mijn toezegging gestand te doen.

Ik mag dus wel zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat zonder détournement de pouvoir de eenheid gekomen is door het onderwijs. Dat is geen opdringen geweest, zooals aan de Regeering wel eens verweten is. De nieuwe spelling is niet algemeen dwingend voorgeschreven. Het is alleen daar geschied, waar de Regeering daartoe de bevoegdheid heeft, nl. bij het onderwijs. Een spellingwijziging moet beginnen bij het opgroeiende geslacht. Zoo is het vroeger ook gegaan. Toen de bij enkele leden dezer Kamer zoo verheerlijkte spelling de Vries en te Winkel instemming vond bij taalgeleerden en onderwijzers, werd de wenschelijkheid van algemeene invoering ingezien. Maar de Vries zelf begreep, dat een algemeen gebruik nooit te bereiken zou zijn door voorbeeld en overreding. Dan zou de nieuwe spelling, zoo meende prof. de Vries, beperkt blijven tot een minderheid van taalgeleerden en onderwijzers. Ingezien werd, dat een spelling niet algemeen wordt dan door het volksonderwijs. Maar ook toen heerschte er verwarring op de scholen. In 1865/1866 was nog slechts aan enkele scholen de spelling de Vries en te Winkel ingevoerd. Daarom werd, om aan de verwarring onder de jeugd een einde te maken, in deze Kamer — ik heb er vroeger reeds op gewezen — aan den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken gevraagd om maatregelen te nemen, noodig om voor te schrijven, welke spelling op de school zal gebruikt worden om de eenheid in onze moedertaal te behouden. Dat was in het jaar 1867. In het jaar 1883 is de spelling de Vries en te Winkel ingevoerd voor de Regeeringsstukken bij enkel besluit van afzonderlijke Ministers ieder voor zijn eigen Departement.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men dit alles overweegt, hoe kan men dan verwijten richten tot den vorigen Minister van Onderwijs? Hij heeft, wat toen door veelzijdig overleg tot stand gekomen was, tot uitvoering willen brengen. Naar het voorbeeld van 1865 heeft hij aan de verwarring in de schrijfwijze op de scholen een einde willen maken en door de examenregeling eenheid willen brengen in de spelling.

Waarom — zoo moge ik vragen — is de Regeering niet bereid naar het voorbeeld van vroeger de nieuwe spelling voor de Regeeringsstukken in te voeren. Indien de Regeering de nieuwe spelling voor de Regeeringsstukken wel ingevoerd had, zou de gewenschte eenheid verkregen zijn.

In de pers wordt de noodzakelijkheid van eenheid in de spelling tusschen school en maatschappij gevoeld. In journalistenkringen wordt de nieuwe spelling toegepast, ook in vele tijdschriften en door schrijvers van wetenschappelijke werken. Een groot deel der pers past de nieuwe spelling reeds toe. Het dagblad *De Telegraaf* en andere groote bladen doen dat in de kinderrubriek.

Verder noem ik de onderwijzersvakbladen, industriële ondernemingen en bankinstellingen, professoren aan de universiteiten te Amsterdam, Utrecht, Leiden en Groningen, in het jaar 1935 reeds 28 professoren, voorts leeraren aan gymnasia en hogereburgerschoolen, waaronder in het jaar 1935 reeds 140 leeraren in het Nederlandsch. En dan naast de onderwijzers van de andere scholen naar schatting twee miljoen leerlingen van de laatste vier jaren.

Vele gemeentebesturen en ook het provinciaal bestuur van Drenthe passen de schrijfwijze van 1934 toe. Zeer onlangs nog de gemeente Haarlem. Ik betreur, dat de Minister van Onderwijs de zoo noodige en gewenschte eenheid tegenhoudt. Zijn houding, respectievelijk zijn antwoord op het Voorloopig Verslag van deze Kamer, is samengevat in acht punten, voorkomende op blz. 8 van de Memorie van Antwoord. Onder punt 6 lees ik, dat een wetsontwerp wordt gereedgemaakt, waar-

door de bemoeienis der Regeering met de schrijfwijze der taal op wettelijke basis zal rusten.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding daarvan moge ik opmerken, dat historisch in Nederland het beleid van de Regeering op onderwijsgebied steeds geweest is, zich te onthouden van wettelijke inmenging, geheel in overeenstemming met hetgeen wijlen dr. Abraham Kuyper heeft gezegd: „De gemeenschap voorop, de Regeering volge”.

Ook de Staatscommissie 1909, welke alleen de opdracht ontving om de vraag te beantwoorden, of de Regeering moest voor gaan of volgen, antwoordde, dat de Regeering niet moest voor gaan, maar volgen.

De geachte afgevaardigde de heer Woltjer is van meening, dat de schrijfwijze, die de Regeering volgt, reeds de wettelijke is. Maar, Mijnheer de Voorzitter, zoo is het niet. Er heeft nooit een wettelijke schrijfwijze bestaan. Er heeft zelfs vóór September 1934 nooit een schrijfwijze bestaan, noch algemeen, noch voor het onderwijs, die was gegrond op een Koninklijk besluit, op een algemeen maatregel van bestuur.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen mij te herinneren, dat de Minister van Onderwijs voor wat betreft de spelling reeds vroeger gesproken heeft over de wenschelijkheid van algemeene beginselen of grondslagen bij de wet en uitvoering bij Koninklijk besluit.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af, hoe men zich dat concreet moet voorstellen. De spellingregeling bestaat uit 6 gelijkwaardige regels. Is het nu de bedoeling van den Minister om die 6 regels vast te stellen bij de wet? En moet de Tweede Kamer der Staten-Generaal die regels eventueel amendeeren, terwijl de Kamer, als ik mij niet vergis, zelf gezegd heeft: Zoo'n regeling maken is ons werk niet? En heeft de Minister daarbij rekening gehouden met het oordeel, dat de Tweede Kamer der Staten-Generaal in de moties-Moller uitgesproken heeft? Onder de zoeven door mij genoemde acht punten op blz. 8 van de Memorie van Antwoord wordt verder onder 1 de examenspelling van 1934 voor zooveel betreft de *e*, *o* en *sch* gehandhaafd (de eerste drie regels van de spellingregeling). Dat is dus een concessie aan de vereenvoudigers. Maar onder punt 4 zegt de Minister, dat in zake geslacht en voornaamwoordelijke aanduidingen (regels 5 en 6 van de spellingregeling) de Vries en te Winkel weder zal gelden.

Dit is een concessie aan de voorstanders van de spelling-de Vries en te Winkel. De Minister beschouwt dat alles als een compromis. Maar, Mijnheer de Voorzitter, is dat wel een compromis in dien zin, dat partijen tevredengesteld worden? Ik betwijfel of de vereenvoudigers en de voorstanders van de spelling-de Vries en te Winkel tevreden zijn. Eerder vrees ik het tegendeel.

Van een zuiver compromis kan, naar mijn meening, niet gesproken worden.

En dan, Mijnheer de Voorzitter, is de concessie aan de voorstanders van de spelling-de Vries en te Winkel tijdelijk. Want onder punt 5 lees ik, dat een commissie de vraag onder het oog zal zien in hoeverre in de toekomst op het stuk van geslacht en voornaamwoordelijke aanduidingen wijziging wenschelijk zal blijken. Naar mijn meening is dit denkbeeld niet voldoende doordacht. De bereikte eenheid in het onderwijs wordt vervangen door den chaos in het onderwijs, waarover men klaagt. Vaststaat, dat geheel het onderwijs de regeling 1934 dankbaar aanvaard heeft. Nu dit is bereikt, wil de Minister in zake geslacht en voornaamwoordelijke aanduidingen de Vries en te Winkel weer doen gelden, om niet te spreken van opwingen. En dat nog wel als tijdelijke maatregel. In onderwijskringen zal men dit psychologisch en paedagogisch een onmogelijkheid achten. Wanneer men leeraren en onderwijzers gaat dwingen tot het onderwijzen van een schrijfwijze, die zij op juiste wetenschappelijke gronden verwerpen, dan zou hun onderwijs slecht worden, terwijl toch de bedoeling moet voorop staan om het onderwijs goed te maken. En dat zou men doen als een tijdelijke maatregel om vervolgens als de commissie, bedoeld onder punt 5, in zake geslacht en voornaamwoordelijke aanduiding, de Vries en te Winkel niet wenschelijk mocht achten, de schrijf-

(de Jong)

wijze opnieuw te gaan veranderen. Zou hier niet van een mogelijke chaos gesproken kunnen worden? Bovendien zou men de uitgevers, die in de leermiddelen ten gevolge van een Regeeringsmaatregel de regeling 1934 hebben toegepast, schadeloos moeten stellen om die leermiddelen gedeeltelijk in het de-Vries-en-te-Winkels over te brengen. En dat ter wille van een misschien tijdelijken maatregel, met de kans opnieuw schadevergoeding te moeten betalen voor het omzetten der leermiddelen in de tegenwoordige spelling.

Mijnheer de Voorzitter! Het gaat hier voornamelijk om regel 5 en 6, wat de buigings-*n* ofwel naamvalsuitgangs-*n* betreft. Nu kan men niet ontkennen, dat het weglaten van de buigings-*n* door het groote publiek gaarne aanvaard en door het onderwijs en de algemeene praktijk als voordeel aangemerkt wordt. Handhaving van de buigings-*n* beteekent in onderwijskringen het behoud van grammaticalen ballast, want juist de verouderde buigingsleer, zoo zegt men daar, belemmert het volksonderwijs in de moedertaal en staat de verbreiding van de Nederlandsche taal in den vreemde, in het bijzonder in Oost- en West-Indië, maar straks ook in België, in den weg. Onze Minister-President heeft zich reeds in 1910 sterk voor een vereenvoudigde spelling uitgesproken. De heer Colijn sprak toen als volgt:

„Voorstander van de vereenvoudigde spelling ben ik voornamelijk geworden met het oog op het onderwijs in de Nederlandsche taal in onze Oost. Ik acht het wenschelijk bij het toenemend aantal inlanders, die het Nederlandsch begeren aan te leeren, op de Indische school de vereenvoudigde spelling in te voeren.”

Geheel in overeenstemming daarmee heeft de Raad van Ministers, onder leiding van zijn President Minister Colijn, in 1936 de zoogenaamde examenspelling bij algemeenen maatregel niet alleen gehandhaafd, maar ook een paar wijzigingen daarin aangebracht. En daarom kan ik mij niet voorstellen, dat de Minister-President zich zal vereenigen met voorstellen, die tegen de vereenvoudiging ingaan.

Van Indische zijde is indertijd krachtig aangedrongen op een doortastende spellinghervorming. Ik noem in dat verband den toenmaligen directeur van onderwijs en eeredienst E. Moresco en den Gouverneur-Generaal van Limburg Stirum. Beiden achtten het met den heer Colijn van groot belang, dat de schrijftaal zal worden vereenvoudigd. Moeten wij nu aannemen, dat de Minister-President zijn belangstelling voor de vereenvoudiging der Nederlandsche taal ten behoeve vooral van de Inlanders verloren heeft?

Onder punt 8 op pagina 8 van de Memorie van Antwoord wordt de Belgische Regeering genoemd. Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben vernomen, dat de Belgische Minister in het Parlement verklaard heeft, dat de spelling-1934 in ons land den chaos vergroot heeft. Bij mij rijst de vraag door wie genoemde Minister ingelicht en vooral welke de juiste beteekenis van de opmerking is. Voor het onderwijs is ze niet geldend, want in het onderwijs is de chaos veranderd door orde. De chaos of regelloosheid heerscht nog buiten het onderwijs en daar moet de Regeering orde scheppen. De regelloosheid blijkt ook hieruit — ik zeide het reeds —, dat verschillende gemeentebesturen en ook het provinciaal bestuur van Drenthe de schrijfwijze-1934 volgen en weer andere gemeentebesturen niet.

Mijnheer de Voorzitter! De Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft duidelijk te kennen gegeven, dat de eenig aanvaardbare oplossing gelegen was in de algemeene doorvoering van de spelling-1934, ook in de Regeeringsstukken. Indien de Regeering aan het verlangen van de Tweede Kamer voldaan had, zou de gewenschte noodzakelijke eenheid op spellinggebied verkregen en daarmee de chaos verdwenen zijn, waarover in het Belgische Parlement gesproken is. De invoering van de spelling-1934 over de geheele lijn zou voor de Belgische Regeering geen verrassing geweest zijn en ook niet den indruk gewekt hebben alsof er — zooals de geachte afgevaardigde prof. Barge meent, dat met betrekking tot de spelling geschied is — openlijk gespeculeerd zou zijn, dat België wel zal volgen.

Mijnheer de Voorzitter! Blijkbaar wordt vergeten, en de geachte afgevaardigde prof. Barge zal het misschien niet geweten

(de Jong e. a.)

of anders er niet aan gedacht hebben, dat het streven naar eenvoudige spelling reeds in 1913 weerklink vond in het zuiden. En toen het compromis voor de tegenwoordige spellingregeling, waaraan prof. van Ginneken had meegewerkt, in hoofdzaak vaststond, is het rapport aan de goedkeuring van de Zuid-Nederlandsche deskundigen onderworpen, met name aan de professoren van Gent, Leuven, Luik en Brussel. Allen betuigden hun instemming met het voorstel van den toenmaligen Minister van Onderwijs mr. Marchant. De grootste voorstander in België van de nieuwe spelling is oud-Minister Lippens. Daarom de tegenwoordige Minister zich niet aan de zijde van zijn oud-collega Minister Lippens geschaard heeft, wist men mij in België niet op juiste gronden te verklaren. Wel zeide men mij, dat in de school en ook in het leger minstens 4/5 der leeraren vóór de nieuwe spelling zijn.

Ik zeide reeds, dat de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zijn antwoord op het Voorloopig Verslag van deze Kamer samengevat heeft in acht punten, waarvan de voornaamste door mij besproken zijn. De overige punten betreffen het instellen van commissies en de daarvan te verwachten adviezen. De Tweede Kamer heeft nieuwe commissies van advies reeds overbodig geacht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge er op wijzen, dat reeds van 1916 tot 1927 vele en veelzijdige commissies gewerkt hebben. Er is toen algeheele overeenstemming verkregen. Indien nu volgens punt 4 de Minister in zake geslacht en voornaamwoordelijke aanduiding de Vries en te Winkel wil herstellen, zij het voorloopig tijdelijk, dan zou zulks in strijd zijn zoowel met de zoogenaamde regeling-Terpstra als met alle adviezen tot dusver door Staatscommissies en ministerieele commissies uitgebracht.

Mijnheer de Voorzitter! De Eerste en Tweede Kamer ontvingen dezer dagen een brief van het bestuur van het Katholiek Onderwijzers Verbond, waarin ik lees:

„dat de spelling-1934 met de regels 5 en 6 reeds zo algemeen is doorgevoerd bij het onderwijs, dat een terugkeer tot de spelling-de Vries en te Winkel, voor wat betreft het woordgeslacht en de voornaamwoordelijke aanduiding, het onderwijs voor moeilijke problemen zal stellen.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof mij niet aan overdrijving schuldig te maken, wanneer ik van meening ben, dat de woordgeslachten van de Vries en te Winkel reeds hun natuurlijke dood gestorven zijn. Daarom hoop ik, dat niet enkel de eerste drie regels van de nieuwe spelling worden overgenomen, maar ook de regeling betreffende de naamvals-*n* en de voornaamwoordelijke aanduiding.

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte moge ik opmerken, dat er altijd tegenstanders van spellingverandering geweest zijn. Dat was reeds, om niet verder terug te gaan, in 1865, toen de spelling-Siegenbeek, in 1804 officieel ingevoerd, door de spelling-de Vries en te Winkel verdrongen werd. Er zijn verschillende evoluties op spellinggebied. Moge de thans noodzakelijke evolutie: „het aanvaarden van de spelling-1934” over de geheele lijn tot stand komen. Ik besluit met den wensch, dat de heeren Ministers tot deze zelfoverwinning de kracht mogen vinden.

De heer Sikkes: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij houden aan den practischen kant van het aan de orde zijnde vraagstuk en dus, gelijk mijn voorgangers — misschien uitgezonderd de heer Woltjer — mij vrijhouden van taalkundige beschouwingen, voor zoover het probleem dit mogelijk maakt.

Ik zou in de eerste plaats enkele woorden willen wijden aan de vraag, of de Regeering bevoegd mag worden geacht de maatregelen te treffen, die zij nu in de Memorie van Antwoord heeft medegedeeld. Ik bedoel in dit verband niet de vraag van de staatsrechtelijke bevoegdheid; ik bedoel de vraag, of de Regeering materieel dusdanig vrijstaat in dit vraagstuk, dat zij zich kan losmaken van hetgeen in het verleden heeft plaats gevonden. In het Voorloopig Verslag is met enkele argumenten betoogd, dat die vrijheid niet bestaat. In de Memorie van

44ste VERGADERING. — 4 MEI 1938.

Interpellatie van den heer Woltjer.

(Sikkés)

Antwoord noemt de Minister, hetgeen daar gezegd is, onhoudbaar, en hij voert daar enkele argumenten voor die stelling aan. Het valt op, dat de Minister daarbij niet ingaat op de argumenten, in het Voorloopig Verslag medegedeeld voor de daar gegeven uitspraak van onbevoegdheid. Ik kom er dadelijk op terug. Uitgangspunt van menige critiek op het spellingvraagstuk is de stelling, dat de maatregelen-Marchant overhaast zouden zijn ingevoerd; overhaast, wat den terugkeer op genomen maatregelen zou wettigen. Het loont, dunkt mij, even de moeite en passant te bekijken, of in die bewering zelfs maar een kern van waarheid schuilt. Ik meen, dat het niet juist is. Het spellingvraagstuk houdt Nederland bezig sedert tientallen jaren. Er zijn talrijke Staatscommissies voor in het leven geroepen, deze met dit resultaat, de andere met dat.

Er zijn, heeft de heer Woltjer gezegd, voortreffelijke redevoeringen over dit vraagstuk gehouden. Er is niets nieuws meer over te zeggen en men kan van het overhaast trekken van een conclusie bij een dergelijken stand van zaken zeer moeilijk spreken. Het antecedent wijst op het tegendeel. Misschien is over dit vraagstuk juist veel te veel gedokterd. Misschien zou het goed geweest zijn iets minder diep dit probleem te bekijken. Misschien zou het goed geweest zijn eerder in deze materie bij goede voorlichting een bepaalde conclusie te trekken.

De heer Woltjer heeft gezegd: er zijn voortreffelijke redevoeringen aan dit vraagstuk gewijd. Ik neem aan, dat de heer Woltjer de objectiviteit in dit vraagstuk zoover heeft willen uitstrekken, dat hij erkent, dat ook door de tegenstanders van de spelling-de Vries en te Winkel voortreffelijke redevoeringen zijn gehouden. Men mag aannemen, dat naar zijn meening elke schuilhoek van dit vraagstuk is belicht, zoodat hier op nieuws niet kan worden gerekend en anders begrijp ik de uitspraak van den heer Woltjer van gisteren niet, dat er niets nieuws meer over te vertellen is.

Nu heeft de Regeering in 1934 na al het voorafgegane onderzoek de consequentie uit de ontwikkeling der spelling voor het onderwijs getrokken en ik zeg hier met nadruk, dat heeft de Regeering gedaan, niet de heer Marchant, maar de Regeering. De spelling is van dat oogenblik af voortdurend als Kabinetpolitiek gequalificeerd. Naar mijn meening komt dat woord „Kabinetpolitiek” een beetje al te veel in de mode. Hieraan is het gevaar verbonden, dat men het als scherm gebruikt om er op bepaalde oogenblikken achter weg te kruipen. Ik zou dat woord hier wat minder geëtaleerd willen zien, omdat de vraagstukken dan in concreter vorm voor ons komen te staan. De Regeering heeft die maatregelen genomen, het was Kabinetpolitiek en de Regeering draagt als zoodanig voor die maatregelen de volledige verantwoordelijkheid. In 1934 heeft de Regeering die consequentie getrokken. Hadden nu het onderwijs, de onderwijzers, de gemeente- en schoolbesturen, het schooltoezicht, de uitgevers van schoolboeken en dergelijken het recht staat te maken op de toen door de Regeering getroffen maatregelen? Indien men dat in een geval als dit niet heeft, dan is elke basis voor behoorlijk handelen op grond van Regeeringsmaatregelen weg. Indien in 1934 door de Regeering, bewust van alle bezwaren en moeilijkheden, alle kanten van het vraagstuk blootlegend, een maatregel werd getroffen, mogen dan diegenen, die bij dezen maatregel belang hebben, er staat op maken, dat die maatregel een zekere continuïteit zal hebben? Ik meen, dat te recht de door mij bedoelde categorieën die verwachting mochten koesteren. Ik meen, dat het in sterke mate onredelijk is aan die verwachting zonder behoorlijken grond den bodem in te slaan. Ook deze Minister heeft deel uitgemaakt van het vorige Kabinet en heeft dus een deel van de verantwoordelijkheid voor die beslissing te dragen, evenzeer als de heeren Colijn en de Wilde, die ook in dat Ministerie zaten. Ik betwist niet de formeele vrijheid van dezen Minister en van deze Regeering om maatregelen te nemen, als nu worden voorgesteld, maar ik betwist wel, dat materieel, gezien den geheelen gang van zaken, deze bevoegdheid zou bestaan. Ik betwist, dat op dit oogenblik deze Regeering zich los kan maken, gezien den gang van zaken, van al hetgeen toen is geschied. Ik betwist, dat daarin een element van redelijkheid zou zitten ten aanzien van al diegenen, die gerechtigd waren om verwachtingen te koesteren van hetgeen toen is geschied.

Deze Minister heeft bij zijn optreden niets dan weifelingen ten aanzien van het spellingvraagstuk getoond. De heer de Savornin Lohman heeft gezegd: de Minister heeft aanvaard de erfenis van zijn voorganger. Dit is iets te vriendelijk. Dit Kabinet heeft te aanvaarden de erfenis van zijn voorganger en van dit Kabinet maakt deze Minister deel uit en de Regeering heeft die maatregelen genomen, al speelt deze Minister daarin een bijzondere rol, waarvoor hij ook zijn bijzondere verantwoordelijkheid heeft.

De heer Woltjer heeft ergens in zijn redevoering gezegd, dat het spellingbeleid van den heer Marchant niet altijd constant is geweest.

Het is in dit verband wel buitengewoon vriendelijk van dezen afgevaardigde om van den ambtsvoorganger van den Minister gemis aan continuïteit te constateeren, terwijl hij van dezen Minister, die zoo onderhevig is aan weifelingen, zwijgt. Zoo qualificeert hij het beleid van dezen Minister niet juist, want indien ergens continuïteit wenschelijk is, dan is het bij deze quaestie.

De Minister heeft materieel gesproken geen recht om te spelen met de belangen van degenen, die bij de spelling betrokken zijn, op een wijze zooals hij doet. Er is genoemd een bedrag van f 2 500 000, dat alleen al de schade van de uitgevers zou zijn. Wordt die schade, zoo zou ik willen vragen, niet veroorzaakt, indien halverwege de spellingregeling op zijde wordt gezet? Maakt het voor de uitgevers veel uit of nu halverwege wordt teruggekeerd dan wel in het geheel niets wordt behouden?

Ik wil thans iets zeggen over de vraag van de wettigheid van de genomen maatregelen. De heer Woltjer heeft die wettigheid betwist bij de algemeene beschouwingen, ik meen op 14 Januari jl., en gisteren heeft hij dit betoog herhaald.

Ik kan niet zeggen, dat dat betoog op mij veel indruk heeft gemaakt. Ik geloof, dat er van een bepaalde onwettige handeling van den Minister of van de Regeering in dit verband geen sprake kan zijn. Ik geloof, dat de Minister formeel staatsrechtelijk volkomen bevoegd is bepaalde maatregelen te treffen en ik meen, dat de verwijten, te dien aanzien tot de vorige Regeering gericht, inzonderheid tot Minister Marchant, ook staatsrechtelijk geen steun vinden.

Ik meen dat, om tweeërlei redenen. In de eerste plaats geeft ons positief recht aan den Minister opdracht tot het vaststellen van examenreglementen. Hij heeft daarbij, althans binnen de perken van de formeele wet, den inhoud van die examenreglementen te bepalen. Hij is op grond van die bepaling wettelijk bevoegd een bepaalde spelling voor de examens te eischen. Maar ook indien dit niet zoo was, zou de Kroon, volgens de Grondwet, volkomen bevoegd zijn bij algemeenen maatregel van bestuur bepaalde regelen vast te stellen; zou de Minister op art. 57 der Grondwet een beroep kunnen doen om formeel staatsrechtelijk zijn bevoegdheid te fundeeren.

Ik meen, dat men hiertegenover geen redeneering van wenschelijkheid kan stellen. Principieel is niet aangetoond de incompetentie van de Regeering.

Iets anders is, of het op utiliteitsgronden nuttig is, dat er een wettelijke regeling komt in het huidige stadium. Alleen al met het oog op de sancties, die aan een dergelijke regeling verbonden zijn, zou ik die vraag gaarne bevestigend willen beantwoorden. Daarmede is echter niet gezegd, dat de handelingen van de Regeering staatsrechtelijk onjuist zouden zijn, of tegen het formeele recht zouden indruischen. Ik meen, dat het betoog van den heer Woltjer in dit opzicht zwak staat. Ik meen, dat het niet kan worden volgehouden. De Regeering heeft op een zeker moment de consequenties uit de spellingquaestie, uit de spellingwijziging getrokken voor het onderwijs. Heeft zij iets anders gedaan dan in de geschiedenis altijd heeft plaats gevonden? Is het niet altijd zoo gegaan, dat in een bepaald stadium van de spellingontwikkeling de Regeering voor het onderwijs heeft ingegrepen, waarna, na korter of langer tijd, de maatschappij is gevolgd?

Er is in dit opzicht nu niets anders gedaan, het eenige verschil is — de heer Woltjer wees er reeds op —, dat de Minister nu voor de examens dwingend voorschrijft het volgen van een be-

(Sikkés)

paalde spelling, terwijl dit vroeger aan de vrijheid van de examinatoren of schoolbesturen was overgelaten. Maar principieel maakt dit ten aanzien van den gang van zaken geenerlei verschil. De Minister legt bij het onderwijs iets op, waartoe hij volkomen bevoegd is en laat verder de ontwikkeling van zaken over aan de vrije maatschappij. Hoe daaruit détournement de pouvoir — ook zoo'n modewoord, waarmede men voorzichtig moet zijn — kan worden geconcludeerd is mij inderdaad niet duidelijk. Als de Regeering formeel binnen den kring van haar bevoegdheid blijft, handelt zij nu op dezelfde wijze als in dit vraagstuk steeds is geschied, en, evenals vroeger, ook nu met de bedoeling, daardoor de maatschappij te beïnvloeden. Ziet men hierin détournement de pouvoir dan zou hetzelfde verwijt ook reeds in 1932 tot den heer Terpstra gericht moeten zijn, die toen — zij het in eenigszins zwakker vorm — in het wezen van de zaak precies hetzelfde heeft gedaan. Dan zou dat woord ook toen een rol hebben moeten spelen. Ik kan mij niet onttrekken aan den indruk, Mijnheer de Voorzitter, dat inderdaad de klank van deze woorden een gemis van inhoud moet dekken.

Ik heb met zeker genoegen gezien, hoe de heer Lohman met een welsprekende mimiek en gebaren den heer Marchant hier ten tooneele voerde, maar daarmee is de onjuistheid van diens bewering nog niet aangetoond. Daarvoor moeten zakelijke argumenten worden aangevoerd dan uit mimiek en gebaren kunnen spreken, hoezeer ik die in een bepaald stadium van het debat overigens kan waardeeren.

Op de vraag, of er een wettelijke regeling moet komen, antwoord ik dus gaarne: ja, alleen reeds omdat dat een vrij krachtig middel kan zijn om mede te werken aan de opheffing van den chaos, die nu is verwekt. Maar dat is een vraag van Staatsbeleid, een vraag bloot van utiliteit.

Nu heeft de Minister een formeele wet aangekondigd, die een zekere rol in het spellingvraagstuk zal spelen. Het is mij niet duidelijk, welke rol de Minister aan die wet toekent.

Wat zal, zeg ik den heer van Lanschot na, straks de inhoud van die wettelijke regeling zijn? De indruk uit de Memorie van Antwoord is vrij sterk, dat die wet niet anders zal zijn dan een blanco machtigingswet, misschien aangevuld met enkele sanctiebepalingen en enkele voorschriften betreffende de in te stellen commissie. Maar uit hetgeen de Minister heeft gezegd in de Tweede Kamer (*Handelingen*, blz. 756) kom ik tot een andere conclusie, want daar zeide de Minister in antwoord aan den heer Moller, dat hij zich voorstelde, dat in de wet enkele hoofdlijnen van de spelling zouden staan. Het komt mij voor, dat daarmee dan toch een blanco machtigingswet zou zijn uitgesloten. Want van een machtigingswet zonder meer kan men niet zeggen, dat zij ook enkele hoofdlijnen van de spelling bevat. Ik houd mij aanbevelen voor eenige nadere inlichtingen, waardoor deze tegenpraak, die voor mij in de stukken en in het debat zit, wordt opgeheven, want dit lijkt mij voor de beoordeeling van deze zaak van buitengewoon belang.

In de Memorie van Antwoord heeft de Regeering aangekondigd, dat zij voornemens is de dubbele e en o en de ch te doen vervallen en dat daarna het wetsontwerp bij de Tweede Kamer zal worden ingediend. De Minister heeft gisteren gezegd, dat de Regeering met een wet niet anders zal handelen dan zonder een wet. Als ik mij nu voorstel, dat juist is, wat op blz. 756 der *Handelingen* van de Tweede Kamer staat, dat de hoofdlijnen van de spelling in het wetsontwerp zullen worden opgenomen, meent de Minister dan inderdaad, dat, wanneer hij zijn aangekondigde voornemens nu reeds doorvoert en daarmee dus vooruitloopt op de behandeling van de zaak in de Tweede Kamer, hij daarmee den chaos inderdaad zal verkleinen? Of is het niet eerder aan te nemen, ja vanzelfsprekend, dat hij daarmee eigenlijk den chaos ten top zou voeren? Want dat de Tweede Kamer, na de aanneming van de motie-Moller met 57 tegen 38 stemmen, zich bij die bejegening, waarin ik niet anders kan zien dan een geringschatting van het door de Tweede Kamer uitgesproken oordeel, zou neerleggen, ik moet het zien, vóórdat ik het kan gelooven. Ik meen te kunnen zeggen, dat van te voren wel vaststaat, dat dat niet zal gebeuren. En is het dan verstandig beleid deze zaak zóo scherp te stellen, dat men welbewust de Tweede Kamer tegen zich in

het harnas jaagt? Daaruit kan niet anders dan vergrooting van de verwarring ontstaan.

De Minister zegt, dat hij wel zoo handelen moest, omdat onmiddellijk handelen noodig was om een vacuum te voorkomen. U houde het mij ten goede, maar wanneer ik in dit verband het woord „onmiddellijk” lees, dan kan ik een lichten glimlach niet achterwege laten. Terwijl deze zaak meer dan 3 jaar traineert, terwijl men van het eene op het andere springt, terwijl een definitieve regeling in het vooruitzicht is, zoodat van een vacuum geen sprake behoeft te zijn, is nu de noodzaak van een onmiddellijke regeling zóo sprekend, dat men daarvoor de moeilijkheden met de Tweede Kamer, die onvermijdelijk moeten komen, moet risqueren? Is er eenig vacuum, als de regeling, die thans geldt, blijft gelden, totdat de wettelijke basis er is, waarop verder gehandeld kan worden? Ik kan het niet zien. Ik zou haast zeggen, als het parlementair toelaatbaar is, het is een roekeloze wijze van handelen, want hieruit kan niet anders dan kwaad voortkomen.

Ik onderschrijf de opmerking van den heer van Lanschot, dat de Minister is een welwillend man. Dat is een eigenschap, die men in den omgang buitengewoon kan waardeeren, maar als dat leidt tot verhoudingen, als hier thans voorliggen, dan houdt de waardeering, politiek gesproken, op. Dan kan men niet langer de kool en de geit sparen, ook in dat opzicht onderschrijf ik de opmerkingen van den heer van Lanschot; dan moet men volledig A of B zeggen, er is geen ruimte tusschen A en B, in het alfabet niet en hier ook niet, en men kan daar geen ruimte tusschen wringen dan ten koste van groote moeilijkheden, die de Minister welbewust in het leven roept. Ik benijd hem zijn verantwoordelijkheid in geen enkel opzicht, want zij zal hem zwaar vallen, en de maatschappij zal hem daarvoor niet dankbaar zijn; integendeel, de moeilijkheden in de maatschappij zullen dan pas beginnen en dan zal de Minister daarvan de zondebok zijn. Het lijkt mij onverantwoordelijk in deze richting te werken, waar het mogelijk is binnen korten tijd een wettelijke basis te krijgen, die den Minister richtlijnen kan geven en waarmede op dit stuk, voor zoover hier vrede mogelijk is — algeheel vrede zal men op dit terrein binnen afzienbaren tijd toch niet krijgen —, voor een groot stuk vrede te krijgen is.

Ik wil daar ten sterkste tegen waarschuwen. Hier komt niet anders dan ongeluk van. De wet in de Tweede Kamer en ook hier moet behandeld worden vóórdat vaststaat, hoe de inhoud van de spellingregels zal zijn. Er is geen andere regeling in dit verband mogelijk.

Nog een korte opmerking over België. Ik kan het in den Minister buitengewoon waardeeren, dat hij er naar streeft om zooveel mogelijk te blijven in harmonie met België. Niemand heeft er belang bij, dat wij ons onnoodig van een verwant taalgebied verwijderen en niemand zal daar bewust naar streven. Maar als de spelling in verschillende taalgebieden haar eigen ontwikkelingsgang heeft, en dat schijnt voor een stuk op het oogmerk zoo ten aanzien van België te zijn, keert men dien ontwikkelingsgang niet door wetten en algemeene maatregelen van bestuur. Dan zal die spellinggroei zich daaraan niet storen. Men moet in dit verband aan de wet niet meer kracht toekennen dan zij heeft; die kracht is maar zeer betrekkelijk en zal nooit verder kunnen strekken dan tot een betrekkelijk kort tijdsbestek. Het zou mij spijten, als er geen overeenstemming is te verkrijgen, hoezeer ik de moeilijkheden van het wel verkrijgen van overeenstemming inziet, doch dan is er slechts één mogelijkheid: dan gaan die beide taalgebieden hun eigen weg en forceeren wij dat in geen enkel opzicht. Dan kunnen wij het ten slotte niet houden, gegeven den stand van zaken van het spellingvraagstuk in Nederland, met wat in België wenschelijk wordt geacht.

Ik wensch nog even terloops te wijzen op hetgeen ook de heer de Jong heeft aangevoerd over Indië, dat voor ons in de toekomst van buitengewoon belang zal kunnen zijn, wellicht van nog meer belang dan België.

De heer de Savornin Lohman heeft gisteren min of meer het spellingvraagstuk omgetooverd tot een schoolmeestersprobleem en hij heeft, op vriendelijke wijze, gesproken over de eigengereidheid van de schoolmeesters.

44ste VERGADERING. — 4 MEI 1938.

Interpellatie van den heer Woltjer.

(Sikkés)

De heer de Savornin Lohman: Onderwijzers!

De heer Sikkés: Ik weet niet of het veel verschil maakt in dit verband. Voor mij verandert het de zaak niet. Ik geloof, dat de onderwijzers wel zoo gehard zijn in den maatschappelijken strijd, dat zij vrij koel zullen blijven onder die betiteling. Ik geloof, dat dit ook niet op zijn plaats is in dit verband. Het spellingvraagstuk tot 1934 was in zijn toepassing in de scholen geen onderwijzersvraagstuk. De schoolreglementen en leerplannen hebben een bepaalde spelling voorgeschreven. Men kan wel zeggen, dat vóór 1934 die algemeen was de spelling-de Vries en te Winkel. De poging van den districtsschoolopziener Wirtz in Winschoten in 1908 is mislukt. Ik ben er zeker van, dat de leerplannen van de bijzondere en openbare scholen vóór 1934 de spelling-de Vries en te Winkel als verplichte spelling voorgeschreven. De heer de Savornin Lohman zou zijn qualificatie met recht kunnen gebruiken, indien desniettemin de onderwijzers in de school, tegen wet en leerplan in, een andere spelling zouden hebben onderwezen, daarmede hun „eigengereidheid” plaatsende boven wet en recht, maar dan zouden ook binnen die beoordeeling van den heer Lohman moeten vallen de school- en gemeentebesturen, die zonder meer een dergelijke eigengereide wijze van handelen toelieten en dan zou het Rijksschooltoezicht hier ook niet zonder smet of blaam uit te voorschijn komen. Ik geloof, dat de onderwijzers in de toepassing van de spelling op de school volledig hun plicht hebben gedaan, en dat zij daarnaast als burgers hun eigen meening hebben over de spelling en die propageeren, is hun recht.

De heer de Savornin Lohman: Als, wat u betoogt, juist is, neem ik gaarne die qualificatie terug.

De heer Sikkés: Dat doet mij groot genoeg, niettemin moet ik toch den volgenden zin nog uitspreken, die buiten deze zaak omgaat.

Dat daarnaast onderwijzers als burgers hun inzichten in het spellingvraagstuk hebben, mede en voor een belangrijk deel beïnvloed door hun ervaringen in de school, is zoo vanzelfsprekend, dat er eigenlijk niet over gesproken behoeft te worden en in plaats van de nu gelukkig herroepen qualificatie .....

De heer de Savornin Lohman: Als het juist is wat u gezegd hebt.

De heer Sikkés: ..... zou men het moeten prijzen in degenen, die dag aan dag met het levend materiaal in de school omgaan, dat zij er zich voor interesseeren, hoe zij bij hun onderwijs bepaalde obstakels kunnen verwijderen, hoe zij het onderwijs, bepaaldelijk het volksonderwijs, dienstbaar kunnen maken, niet alleen aan de Nederlandsche taal en haar grammatica, maar ook aan de volksontwikkeling in haar geheel.

Men moet het in de onderwijzers prijzen, dat zij ook in dit opzicht levende menschen zijn en voortdurend kritisch hun eigen leerstof beschouwen en trachten die gewijzigd te krijgen daar waar er een communis opinio bestaat, dat er een wijziging moet komen.

Ik wijs terloops nog even op de klacht, die de heer Woltjer heeft geuit, dat de voorstanders van de vereenvoudigde spelling in hun aanvallen op hun tegenstanders een bepaalde maat niet in acht zouden hebben genomen, en de geachte afgevaardigde heeft daarbij aangehaald de bejegening van professor Wille en den heer Höveler.

Ik kan dat niet weerspreken, want ik ken de feiten niet; maar ook hier is dan toch in dit verband de heer Woltjer ietwat eenzijdig; hij behoeft eigenlijk maar één nummer van het blad *Taal en Spelling* te zien, om te bemerken hoe daar de voorstanders van vereenvoudigde spelling worden bejegend.

Het woord „misleiding” is daar een zeer gewoon woord; men ziet daar blijkbaar niets meer in van een aanranding van iemands goede bedoelingen. Nu neem ik gaarne aan, en ik betreur het, dat aan beide kanten woorden zijn gebezigd, die eigenlijk niet door den beugel kunnen, maar als men hier gaat

(Sikkés e. a.)

qualificeeren, dan moet men objectiviteitshalve dit ook naar beide kanten gaan doen.

Samenvattende, zeg ik dus: De Regeering is door hetgeen is geschied, dusdanig gebonden, dat zij zich daarvan niet los kan maken.

Het is wenschelijk, dat een wet betreffende de onderwerpelijke regeling tot stand komt, niet om principieel staatsrechtelijke redenen, maar om redenen van utiliteit.

Alvorens deze wet tot stand zal zijn gekomen, handhave de Regeering den huidige toestand.

Het is wenschelijk te streven naar een zoo groot mogelijke harmonie met België, maar aan die harmonie mag de spellingontwikkeling in Nederland niet worden opgeofferd.

De heer van Embden: Mijnheer de Voorzitter! In de enkele opmerkingen, die ik wil maken, zal ik — evenals de geachte interpellant en eenige andere sprekers — niet of nauwelijks treden in den materieelen inhoud van het spellingvraagstuk, doch mij bepalen tot de wijze, waarop de Regeering het vraagstuk heeft behandeld en nog behandelt.

Voor den heer Woltjer is de voornaamste steen des aanstoots: de regeling bij Koninklijk besluit, het ontbreken van een wettelijken grondslag. Mij heeft meer getroffen en schijnt veel bedenkelijker toe de lange duur van dit hervormingsproces en nog meer de veelvuldigheid van het ingrijpen. Dit laatste vooral kan ik onmogelijk goedkeuren. Het telkens aanbrengen van wijzigingen in deze materie scheidt en bestendigt onzekerheid, wekt onrust en rechtmatige ontevredenheid, vooral, begrijpelijkerwijze, in onderwijskringen.

Het aantal wijzigingen is waarlijk overdadig geworden.

Bij het onderwijs was tot 1930 voorgeschreven het volgen van de spelling-de Vries en te Winkel.

Van 1930 tot 1934 evenwel was daarnaast ook de regeling-Terpstra toegelaten.

Sinds 1934 gold voor examens de spelling-Marchant.

Sinds 1936 geldt voor examens mede de spelling-Slotemaker, 1ste editie.

De Minister is voornemens eerlang af te kondigen een spelling-Slotemaker, 2de editie, welke voorloopigheid bij voorbaat vaststaat.

En binnen één of twee jaar, wanneer de Minister of de Regeering, na het rapport der in te stellen commissie, hun nadere keuze hebben bepaald, zal volgen een spelling-Slotemaker 3de editie. Sinds 1930 hebben wij dus vijf spellingstelsels, of staan we ze te krijgen en drie daarvan ten name en ten laste van dezen Minister. Dit laatste drietal is bij een teere stof als de onderhavige veel te veel. Het schijnen mij even zoovele debetposten op de rekening van den Minister. Het doet mij leed, dat de Minister niet beseft heeft, dat, wat ook zijn persoonlijke voorkeur ten deze zijn moge, op dit gebied groote terughouding vereischt ware geweest en ook nu nog vereischt is.

Aan den Raad van Ministers is dd. 14 Maart jl. een request gericht door de hoofdbesturen van de „Vereeniging tot Vereenvoudiging van onze Spelling” en 16 vereenigingen op onderwijsgebied, meest van leeraren en onderwijzers. Ten aanzien van de spelling-Slotemaker, 2de druk, den voorgenomen terugkeer tot de geslachtsregeling van de Vries en te Winkel, zegt dit request:

„Het gezag van de bedoelde geslachtsregeling is in taalwetenschappelijke kringen geheel en al ondermijnd. Het beste bewijs daarvoor is, dat de Staatscommissie van 1916 reeds de regeling bepleitte, die in 1934 door Minister Marchant is ingevoerd; dat de meer behoudend-gezinde hoogleeraren dr. A. Kluyver en dr. J. W. Muller, leerlingen van prof. M. de Vries, in 1921 een geslachtslijst ontwierpen, waarbij de buigingsonderscheiding voor een groot deel van de oude mannelijke woorden werd prijsgegeven; en dat de Leidsche hoogleeraren in de Nederlandsche taal- en letterkunde die na prof. J. W. Muller de leerstoel van M. de Vries bekleedden: prof. J. H. Kern, prof. G. G. Kloeke, prof. Albert Verwey, prof. P. N. van Eyck, de nieuwe

(van Embden)

schrijfwijze hebben aanvaard. Men kan toch niet verwachten, dat taalvormen, die in overeenstemming met de Nederlandsche taalwerkelijkheid, door tal van uitnemende geleerden, schrijvers en dichters erkend en zelf gebruikt worden, die in boeken en tijdschriften sinds lang een blijvende plaats hebben verworven, door leeraren, onderwijzers en leerlingen als „taalfouten” zouden worden gebrandmerkt.”

Heeft deze korte, maar veel inhoudende uitspraak den Minister niets te zeggen? Acht hij zich tegenover de in het request genoemde personen kalmweg bevoegd de helft der spellinghervorming-1934—1935 toch maar terug te nemen? Ik bedoel natuurlijk bevoegd in moreelen of cultureelen zin. De Minister is een uitermate kundig theoloog en een gevierd predikant, hij heeft als bewindsman zijn qualiteiten, maar een taalgeleerde zal hij zich niet willen noemen. Welnu, dit had, nogmaals, bij het uitoefenen van deze bestuurstaak, hem tot veel grooter zelfbeperking moeten leiden.

De Minister heeft, in 1936, zijn zeggenschap reeds eenmaal uitgeoefend. Die wijziging hield in het herstel van de buigings-n bij mannelijke personen en dieren en bij kennelijk mannelijke zelfstandigheden. Indien ik ook hiervan opmerk, dat zelfs dit ingrijpen eigenlijk beter achterwege ware gebleven, dan baseer ik ook die stelling op den eisch van continuïteit en rust en waarlijk niet op mijn persoonlijke voorkeur. Volgens mijn smaak is de buigings-n bij mannelijke personen stellig te prefereren, maar die smaak doet hier even weinig ter zake als b. v. het onbepaalde taalconservatisme van den heer de Savornin Lohman.

Goed, de Minister heeft in 1936 zijn zeggenschap gehad. Geeft hem dit het recht, nog tweemaal opnieuw in te grijpen? Integendeel, en dit niet alleen op grond der frequentie, maar ook op qualitatieve gronden. Het ingrijpen van 1936 is nl. allerminst een succes geweest. De categorie der „kennelijke mannelijke zelfstandigheden” is een persoonlijke uitvinding van den Minister geweest. Aldus verklaarde hij in een interview, dat hij op 23 Juli 1936 aan een vertegenwoordiger van het A. N. P. toestond.

De Minister vraagt mij nu, of hij die qualificatie woordelijk gebezigd heeft. Neen, dat niet en indien Zijne Excellentie er op gesteld is, wil ik wel zeggen, dat de woorden „persoonlijke uitvinding” een inventie mijnerzijds zijn. Maar veel verschil maakt dat niet. Ik heb dat interview vóór mij. De Minister constateert — en ik maak uit het verband op: met voldoening — „en ik heb bijgevoegd „kennelijk mannelijke zelfstandigheden”.”

Ik zeide: die toevoeging van den Minister is geen succes geweest. In die „uitvinding” heeft de Minister, zoo hij al niet zich zelf overschat heeft, dan toch onderschat de gekunsteldheid van de geslachtenregeling van de Vries en te Winkel. Welke zelfstandigheden zijn kennelijk mannelijk? Men probeere eenige voorbeelden, die ik gemakshalve put uit een dagbladartikel van die dagen: overheid, politie, weermacht, vloot, wetenschap — zij wekken mannelijke voorstellingen, maar zij zijn alle vrouwelijk, ingevolge de Vries en te Winkelsche geleerdheid. Niet anders is het met kracht, vuist, sterkte. Evenzeer met een aantal kleedingsstukken, die den man kenmerken, als broek, jas, vest, pet. Ja, de geheele term „mannelijke zelfstandigheid” is wegens zijn uitgang „-heid” zg. vrouwelijk, gelijk het woord „mannelijkheid” zelf vrouwelijk is.

Sinds 's Ministers bedenksel wereldkundig werd gemaakt, zijn welhaast twee jaren verstreken; al dien tijd zijn de kennelijk mannelijke zelfstandigheden onkenbaar gebleken, een niet onthuld mysterie, en de geheele fameuze uitvinding is dan ook een stillen, roemloozen dood gestorven.

Bij dit niet onbelangrijke — ik moet het helaas noemen — fiasco heeft zich onlangs een tweede gevoegd: de veranderde spelling van aardrijkskundige namen in Nederland. Deze inval heeft zelfs maar enkele weken geleefd en is onder den sterk opgekomen tegenzin maar ijlings teruggenomen.

Mijn inziens, Mijnheer de Voorzitter, had deze dubbele ervaring den Minister een aansporing moeten zijn tot een minder actieve gedragslijn, tot een „hands-off”-houding. Niettemin schrijft hij in de Memorie van Antwoord van zijn begroting 1938 aan de Eerste Kamer, dat terugkeer tot de Vries en te Winkel

ten aanzien van het woordgeslacht „op een aantal gronden van paedagogie en taal geboden” is. Niet maar „wenschelijk”, maar „geboden”. De meest klemmende term. Maar welke zijn die gronden van paedagogiek en taal, die dit gebod opleggen? De Minister maakt een gebaar, waaruit ik tot mijn genoegen afleid, dat hij ze aan de Kamer niet zal onthouden.

Volgens bevoegde deskundigen pleiten paedagogische en taalkundige gronden juist voor het prijsgeven van het woordgeslacht. Wil de Minister dus zoo goed zijn, van die gronden er heden reeds eenige te noemen en de overige in extenso elders te publiceeren, opdat zij beoordeeld kunnen worden? Opdat blijken kunne, dat zij deugdelijker zijn dan de gronden, die den Minister zoo sterk schenen, toen hij tot zijn twee reeds mislukte wijzigingen besloot.

En opdat daaruit ook blijken kunne, dat de nieuwe benadeeling der uitgevers van schoolboeken niet lichtvaardig geschieden zal, maar op gewichtige paedagogische en taalkundige gronden berust en door hen gebiedend wordt voorgeschreven. De Minister raamt de schade dier uitgevers, op grond eener enquête, op 2 à 2½ miljoen gulden. Dat het bedrag van 20 miljoen, van uitgeverszijde genoemd, te hoog is, acht ik wel waarschijnlijk. Maar de afstand tot het door den Minister genoemde bedrag is toch zoo aanzienlijk, dat ik wel gaarne vernemen zou op welke wijze de Minister de enquête heeft ingesteld.

Is daarbij wellicht rekening gehouden met de mogelijkheid, dat de schoolkinderen met de pen veranderingen gaan aanbrengen? Men zie niet voorbij, dat het schrappen van letters — procédé-1934 — eerder uitvoerbaar is dan het bijschrijven, hetwelk op een onbegrensd geknoei kan uitloopen.

Hoe het zij, de Minister acht, gelet op den nood der schatkist, schadevergoeding aan de uitgevers hier niet op haar plaats, ofschoon de schade aan hun magazijnvoorraden door een bewust ingrijpen en door herhaalde besluiten van den Minister is toegebracht. Maar, meent de Minister, hier ligt een risico, dat een bedrijfsleider maar dragen moet en dat z. i. bij verstandig bedrijfsbeleid ook niet al te groot zal zijn.

Ja, maar wat is ten deze een verstandig bedrijfsbeleid? Is een uitgever verstandig, als hij ten deze rekent op een bezonnen, verstandig Regeeringsbeleid, of dan juist niet? Het laatste ware weinig complimenteus en zou practisch neerkomen op het vrijwel staken van de uitgave van schoolboeken.

In elk geval, blijkens een uitvoerig interview, gepubliceerd in het dagblad *Ons Noorden*, is de stemming onder deze uitgevers er thans een van diepe ergernis en verontwaardiging. En zeer te recht. De onthouding van schadevergoeding zou ook zeer onbillijk zijn.

Wat had de Regeering in het spellingvraagstuk thans moeten doen? Naast het negatieve: niet verder te wijzigen, te kalefateren, te morrelen, laat staan tijdelijke wijzigingen aan te brengen, dit positieve: de motie-Moller uitvoeren. Onverwijld en integraal. Want geheele of gedeeltelijke intrekking van de spelling-1934 had in 1935 bij het optreden van den Minister misschien nog wel mogelijk geweest, maar thans, nu het onderwijs reeds vier jaren zich daarnaar gericht heeft, thans, nu 3 jaren in besluiteloosheid zijn voorbijgegaan, kan het in redelijkheid niet meer. Ook niet voor de helft.

Of de Minister nu het ten uitvoer leggen van de motie-Moller naar zijn taal- en kunstzin — ik wil het ook wel collectief uitdrukken: of de Regeering naar haar taal- en kunstmaak — aantrekkelijk vindt of niet, mag geen gewicht in de schaal leggen. De Minister heeft nu eenmaal zich in een positie gebracht, dat hij redelijkerwijze zich thans dient te voegen. Zijn recht tot persoonlijk ingrijpen heeft hij in 1936 uitgeoefend en verwerkt.

Hij geve acht op wie er tegenover hem staan. Het request van Maart 1938 aan den Ministerraad, dat zich richt tegen den terugkeer tot het woordgeslacht-de Vries en te Winkel, is ondertekend o. a. door het hoofdbestuur der Algemeene Vereeniging van leeraren bij het Middelbaar Onderwijs, de Vereeniging van leeraren bij het Christelijk Middelbaar Onderwijs, den Bond van Nederlandsche Onderwijzers, verschillende R.-K. onderwijzersbonden, de Unie van Christelijke Onderwijzers en Onderwijzeressen in Nederland en vele andere onderwijzerskringen.

44ste VERGADERING G. — 4 MEI 1938.

Interpellatie van den heer Woltjer.

(van Embden)

Zij mogen maatschappelijk minder hoog geplaatst zijn dan de Minister en veel minder machtig zijn, hun recht van oordeelen over onderwijsbelangen behoeft voor het zijne niet onder te doen.

De heer Woltjer trachtte evenwel op formeele wijze af te dingen op deze requesten: zij worden, zeide hij, soms vastgesteld met krappe meerderheid op een slecht bezochte vergadering. Dit argument is een tweesnijdend zwaard. Indien zulke uitspraken zoo gemakkelijk te verkrijgen zijn, laten de heer Woltjer en de zijnen dan eens een tiental requesten overleggen van verenigingen van leeraren en onderwijzers, die de spelling-de Vries en te Winkel in het belang van het onderwijs achten en haar herstel zouden toejuichen.

De Minister is voornemens te streven naar een wettelijken grondslag voor de spelling. Er is daaraan een groot gevaar verbonden, waarop ook de heeren van Lanschot en Sikkes te recht gewezen hebben en dat ik wegens het gewicht van dit argument eveneens wil noemen. In dit wetsontwerp zou de Regeering — de heer van Lanschot stelde de vraag precies en te recht — de Tweede Kamer machtiging vragen, een regeling in te voeren, die zij verworpen heeft met 67 tegen 28, resp. 57 tegen 38 stemmen. Zulk een aanvraag is ongerijmd. Dit wetsontwerp zal worden verworpen, en dan krijgt de Minister, behalve het driemaal ingrijpen, ook nog te zijnen laste, dat hij de zaak nu hopeloos heeft doen vastlopen in legislatief opzicht. Of anders amendeert de Tweede Kamer het wetsontwerp in dier voege, dat de spelling-1934 er in wordt opgenomen. Indien de Minister bereid blijkt, zich daarbij neer te leggen, kan hij dit ook nu wel doen zonder wetsontwerp en zonder zich eerst bloot te stellen aan de niet verheffende figuur, die hij bij veramendeering van zijn wetsontwerp personifieeren zou. Trekt hij echter bij zoodanige amendeering het wetsontwerp in, dan dreigt andermaal de aan-gelegenheid uit wetgevend oopunt vast te loopen.

Regeling bij de wet is thans, blijft de Minister hardnekkig op zijn standpunt staan, een hachelijke methode geworden. Gelukkig is zij hierom niet meer zoo dringend noodig, omdat de drie factoren van wetgeving, de Regeering en de beide Kamers der Staten-Generaal, zich alle drie reeds hebben uitgesproken, uitgesproken in concordantie. De Regeering in het Koninklijk besluit van 1934, resp. 1936, de Kamers elk in moties ten gunste, direct of indirect, van de spelling-1934. Over de motie van de Eerste Kamer heeft de heer de Savornin Lohman even gesproken, heel kort, uiterst vluchtig. „Zekere motie” noemde hij haar, met een plotseling zwak voor anonimiteit; aan haar verwerping, meende hij, was natuurlijk geen betekenis te hechten. Mijnheer de Voorzitter, dat is toch de bescheidenheid te ver drijven. De motie-de Savornin Lohman, van 21 Maart 1935, mede-ondertekend door de heeren van Citters, Fock en Polak, veroordeelde de spelling-Marchant en verlangde een nieuw commissoriaal onderzoek.

De heer **de Savornin Lohman**: U weet heel goed, dat er eigenlijk een meerderheid vóór de motie in de Kamer was.

De heer **van Embden**: Gedachtenlezing kan ik niet toepassen. toepassen.

De heer **de Savornin Lohman**: De meerderheid van de toenmalige leden was lid van de bekende vereeniging voor orde en eenheid in de schrijftaal.

De heer **van Embden**: Lijnrecht het tegendeel dus der motie-Moller was daarin uitgesproken. Zij werd verworpen met 23 tegen 17 stemmen. Die duidelijke uitspraak heeft natuurlijk groote betekenis en dit te meer, omdat zij gegeven werd — de heer de Savornin Lohman gelieve ook op dit argument te letten — kort na de invoering van de spelling-1934, op een tijdstip dus, toen intrekking bij lange na niet die chaotiseerende werking zou oefenen, die zij thans, drie jaren later, onfeilbaar hebben zou. Het pleidooi van den heer de Savornin Lohman om alsnog tot het toen reeds veroordeelde standpunt terug te keeren, was dus in dubbel opzicht in strijd met de redelijkheid.

(van Embden e. a.)

Degenen nu, die een wettelijke regeling verlangen, zouden zich kunnen tevredenstellen met de drie samenstellende ingrediënten van de wetgevende wilsuiving, die voorhanden zijn: Koninklijk besluit en de uitspraken van elk der Kamers. Natuurlijk, grondwettelijk en formeel gesproken, is het als wettelijke regeling uiterst onvolmaakt. Maar gegeven de genoemde gevaren, verbonden aan de formeele indiening van een wetsontwerp, is het toch een gelukkige omstandigheid, een heaven-sent-opportunity, over die drie factoren te beschikken.

Resumeerende, vraag ik dus van de Regeering eenvoudig dit: dat het uit zal zijn met het getob en gepeuter, dat er een einde kome aan een zwak Regeeringsbeleid in deze zaak.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag van de Regeering ten deze wat meer zelfbeheersching te toonen, en ook wat meer zelfkennis, rustig en bestendig beleid, het oordeel volgend van ontwijfelbaar bevoegden, eigen persoonlijke smaken opbergen, ophouden met omwoelen en het telkens verbouwen, een onderwijsbelang van de eerste grootte naar behooren te behartigen, kortom, ik vraag haar ten deze nu eindelijk te toonen een gematigd en verstandig Regeeringsbeleid. Want alleen gematigdheid en het betrachten van continuïteit zal ten deze uiting zijn van regeerkracht.

De heer **de Rijke**: Mijnheer de Voorzitter! Bij het luisteren naar het betoog van den heer Minister is het mij opgevallen, dat deze bewindsman daarbij verkeerde in een moeilijke positie. De Minister sprak van een vacuum, maar ik kreeg den indruk, dat Zijne Excellentie zelf zich bevond in een vacuum. Eenerzijds bestond de verklaring van den Minister van Algemeene Zaken van 14 Januari jl., waarbij werd toegegeven, dat de heer Woltjer gelijk had met zijn critiek op de wettigheid der gevolgde methode ten aanzien van de spelling, anderzijds had de Minister tot taak die eigenaardige gedragslijn min of meer goed te praten in deze Kamer. Dat is in mijn oog bijna een onmogelijke taak. Ik geloof, dat er heel weinig argumenten te vinden zijn om de Kamer te overtuigen, dat de heer Woltjer eigenlijk ongelijk had met zijn critiek. De tweede moeilijkheid voor den Minister lijkt mij deze, dat hij uit een soort collegialiteit zijn ambtsvoorganger niet al te veel kan desavoueren. Het gevolg van een en ander is geweest, dat de Minister een zeer zwak betoog heeft gehouden om het beleid van de Regeering ten aanzien van de spelling te verdedigen, ook het beleid van deze thans zitting hebbende Regeering.

Wij krijgen nu weer een andere spelling. Verschillende sprekers hebben daar al op gewezen. Ik zal er dus niet uitvoerig op ingaan. Ik wil alleen wijzen op de nadeelen, die aan dit ongelukkige spellingbeleid zijn verbonden. In de allereerste plaats is het een groot nadeel, dat de eenheid in schrijfwijze, die vóór 1934 tot op zekere hoogte toch bestond tusschen Noord-Nederland en Vlaanderen en die met zeer groote moeilijkheden is tot stand gekomen, hierdoor wordt bedreigd. Het tweede groote nadeel is, dat de kinderen nu vier jaren lang die ongelukkige spelling hebben geleerd. Deze nadeelen zijn naar mijn meening veel erger dan het bedrag van 2,5 miljoen, waarvan de Minister sprak en dat eventueel zal moeten worden betaald aan de gedupeerde boekdrukkers. Wij hebben bij de behandeling van de begroting van Onderwijs ook gevraagd om die schade niet alleen te vergoeden, maar ook te trachten die schade te verhalen op hen, die haar hebben veroorzaakt. De Minister heeft daarop niet geantwoord. Ik meen daaruit te mogen afleiden, dat de Minister het met ons eens is, want wie zwijgt, stemt toe. De Minister is het dus blijkbaar met ons eens, dat het billijk en wenschelijk is die schade te verhalen op degenen, die de schade veroorzaakt hebben. Het eenige bezwaar, dat ik hiertegen in deze Kamer heb hooren noemen, is het bezwaar, geuit door den heer Sikkes, waarover ik in mijn repliek reeds heb gesproken, nl. dat art. 37 van de wet van 1855 niet meer bestaat. Ik zal daar verder niet over spreken; ik geloof, dat dit reeds opgehelderd is. Het feit, dat art. 37 van de wet van 1855 niet meer bestaat, doet niets ter zake bij mijn redeneering. Want een actie tot schadevergoeding zou natuurlijk nooit gebaseerd zijn geweest op dat artikel.

(de Rijke)

Ik heb reeds gezegd, dat een dergelijke actie tot schadevergoeding alleen zou kunnen worden gebaseerd op de jurisprudentie ten aanzien van het burgerlijk recht. Ik zou over deze financiële verantwoordelijkheid van Ministers het een en ander willen voorlezen uit het boek van ons geacht medelid den heer Kranenburg „Het Nederlandsche Staatsrecht”. Hij heeft daarover in de uitgave 1928 het volgende geschreven:

„Wat de vermogensrechtelijke verantwoordelijkheid der Departementshoofden betreft, de wetgever van 1855 heeft geen kans gezien deze lastige materie te regelen, en in art. 37 de regeling daarvan bij een nadere wet gedeclareerd. Deze wet is nog steeds niet tot stand gekomen. Tot dusverre is daaraan in ons land blijkbaar geen dringende behoefte gebleken. Niet ten onrechte zegt Lohman, dat men in de praktijk meer aan een goede Rekenkamer, aan een waakzame Volksvertegenwoordiging en aan onbelemmerde publiciteit heeft dan aan wettelijke bepalingen omtrent bevoegdheid tot verhaal, die toch wel nooit zullen kunnen worden toegepast. „Wier toepassing den Staat financieel wel nooit veel zou baten”, ware misschien nauwkeuriger uitgedrukt; in verhouding tot de sommen, waarover het financieel beheer gaat, zal het privé vermogen der Ministers wel nimmer van groote beteekenis zijn. Dat bij het ontbreken van een wet, als door art. 37 geëischt, de rechterlijke macht nooit financiële aanspraken der Ministers wegens onregelmatig beheer zou aanvaarden, mag men niet zonder meer aannemen. Zij zou bij de tegenwoordige ruime uitlegging van haar bevoegdheid, waarover later zal worden gehandeld, zich waarschijnlijk wel degelijk competent achten in een dergelijke zaak te beslissen, en dan in het algemeene systeem van ons positief recht de oplossing zoeken.

De Staat zelf is door onze rechterlijke macht gebonden geacht door een rechtshandeling van Ministers, waarbij dezen de grenzen hunner bevoegdheid zijn te buiten gegaan, bij arrest H. R. van 5 October 1849, W. n. 1058, gewezen in de bekende zaak-Bourbon. Door den eischer was betaling gevraagd ter zake van een contract, gesloten met de Ministers van Oorlog, Marine en Koloniën voor den Staat over een uitvinding op militair gebied. De Algemeene Rekenkamer had de verevening van het ter zake verschuldigde bedrag geweigerd, omdat op de bij de wet vastgestelde begroting geen gelden daarvoor waren uitgetrokken. De H. R. overwoog nu, dat de Staat der Nederlanden zonder twijfel door de overeenkomst was gebonden en voor de nakoming daarvan aansprakelijk was, omdat de verbintenis was aangegaan door de hoofden der ministerieele Departementen als contracteerende voor het Nederlandsche Gouvernement en in diens belang. Zoo zij hierbij, contracteerende over een onderwerp, uit den aard der zaak tot hun bemoeienis behoorende, hun macht mochten hebben te buiten gegaan, zou dit wel geschil tusschen hen en den Staat kunnen opleveren en zouden zij casu quo in waarborg kunnen zijn geroepen (dit impliceert dus de bevoegdheid tot beoordeeling van de financiële verantwoordelijkheid der Ministers), maar dit ging den eischer niet aan, noch was het vatbaar om door hem te worden onderzocht. Hij, die ten behoeve van den Staat het bedongene heeft geleverd, heeft tegen dezen ook aanspraak op de bedongen betaling, zonder dat hij in staatkundige beschouwingen heeft te treden over de beteekenis van de ministerieele verantwoordelijkheid of de gevolgen der vaststelling der Staatsbegroting voor de Regeering of haar agenten.

De billijkheid van deze beslissing hangt, naar mijn oordeel, af van de vraag, of inderdaad de bevoegdheid der Ministers vatbaar was om door den mede-contractant te worden onderzocht, zooals de H. R. het uitdrukt. In abstracto is dat nu zeker wel het geval door zorgvuldige bestudeering der begrotingsstukken. Intusschen is dat voor het gewone zakenleven praktisch geen redelijke eisch, en de beslissing van den H. R. schijnt mij daarom niet onbillijk. Een andere vraag is, of zij met art. 1693 B. W. wel in overeenstemming is.”

Ik zal het hierbij laten, Mijnheer de Voorzitter. Ik geloof, dat er duidelijk mede is gezegd, dat een eisch tot schadeloosstelling tegen bewindslieden wegens onjuist beheer niet kansloos zou zijn.

Wij achten het spellingbeleid zeer ongelukkig. De Minister geeft er blijk van, dat hij geen aanhanger is van de spelling-Marchant; hij is geen marchandist, maar hij marchandeert. Hij probeert een middenweg te vinden, en er is in deze materie, naar mijn overtuiging, geen middenweg te vinden. Men moet den eenen kant of den anderen kant uit en aangezien wij deze nieuwe spelling steeds hebben beschouwd als een uiting van cultuurbolsjewisme, zouden wij gaarne zien, dat de spelling-de Vries en te Winkel, in afwachting van een definitieve regeling, bij het onderwijs zou worden hersteld.

De Regeering zegt: och, heb nu even geduld. Wel is waar is ons optreden juridisch niet geheel in orde, maar wij zullen een wetje indienen en daarbij zal ons de bevoegdheid worden verleend deze zaak nader te regelen.

Dat doet mij denken aan een gezelschap heeren, die in een auto zitten en die door een marechaussee, in casu prof. Woltjer, worden aangehouden en gevraagd naar hun rijbewijs. Het antwoord is dan: wij hebben geen rijbewijs en wij kunnen er ook niets van; wij kunnen niet chauffeeeren, maar laat ons niet op dezen eenzamen weg behoeven uit te stappen. Geef ons de gelegenheid alsnog naar de stad te gaan, dan zullen wij een rijbewijs aanvragen.

Dat is geen goede redeneering, Mijnheer de Voorzitter. Wanneer men pas gezakt is voor een rij-examen, kan men niet zeggen: ik zal binnenkort een rijbewijs aanvragen, dan ben ik weer legaal. Men moet niet chauffeeeren, wanneer men het niet kan en geen rijbewijs heeft.

Wij hebben om onze opinie omtrent een en ander tot uitdrukking te brengen niet willen volstaan met alleen maar woorden, maar wij houden er van zoo mogelijk ook daden te zien, en daarom hebben wij de vrijmoedigheid genomen bij deze Kamer een drietal moties in te dienen.

Mijnheer de Voorzitter! De eerste motie, die door mijn fractiegenooten en mij bij de Kamer wordt voorgesteld, luidt als volgt:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het beleid der Regeering ten aanzien van de spelling der Nederlandsche taal onjuist.”

Als toelichting op deze motie geloof ik te kunnen verwijzen naar alle redevoeringen, die door de geachte afgevaardigden naar aanleiding van het spellingbeleid hier de laatste dagen zijn gehouden.

De tweede motie luidt als volgt:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het gewenscht, dat de Regeering, in afwachting van een definitieve regeling der spelling van de Nederlandsche taal, de Besluiten, waardoor bij het onderwijs een andere dan de spelling de Vries en te Winkel is ingevoerd, intrekke.”

Ter toelichting daarvan zou ik willen volstaan met het citeren van het bekende spreekwoord: „Beter ten halve gekeerd dan ten heele gedwaald”.

De derde motie luidt als volgt:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het gewenscht, dat aan uitgever, die ten gevolge van het onjuiste regeeringsbeleid ten aanzien van de spelling der Nederlandsche taal schade hebben geleden, deze schade worde vergoed.

Voorts acht de Kamer het gewenscht, dat de Regeering overwege, in hoeverre het mogelijk is, de schade die de Staat aldus lijdt, te verhalen op hen, die voor het sinds 1934 gevoerd onjuist beleid ten aanzien der spelling verantwoordelijk geacht moeten worden.”

(Voorzitter e. a.)

De **Voorzitter**: Door de heeren de Rijke, van Vessem, van Bönninghausen en Maarsingh zijn de volgende motiën van orde voorgesteld:

I. De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het beleid der Regeering ten aanzien van de spelling der Nederlandsche taal onjuist.

II. De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het gewenscht, dat de Regeering, in afwachting van een definitieve regeling der spelling van de Nederlandsche taal, de Besluiten, waardoor bij het onderwijs een andere dan de spelling de Vries en te Winkel is ingevoerd, intrekke.

III. De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het gewenscht, dat aan uitgevers, die ten gevolge van het onjuiste regeeringsbeleid ten aanzien van de spelling der Nederlandsche taal schade hebben geleden, deze schade worde vergoed.

Voorts acht de Kamer het gewenscht, dat de Regeering overwege, in hoeverre het mogelijk is, de schade die de Staat aldus lijdt, te verhalen op hen, die voor het sinds 1934 gevoerd onjuist beleid ten aanzien der spelling verantwoordelijk geacht moeten worden.

Ik stel aan de Kamer voor deze drie motiën van orde thans in behandeling te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst, daarna hervat en de beraadslaging voortgezet.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat de heeren Barge en Kropman mij hebben bericht, dat zij de vergadering wegens bezigheden elders hebben moeten verlaten.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De heer **Slotemaker de Bruïne**, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de President! Ik meen, dat ik de onderscheidene beschouwingen, die voorgedragen zijn, het best kan beantwoorden, wanneer ik eerst handel over de vraag van het beleid en vervolgens handel over de schrijfwijze der taal.

Aan het eind zal ik dan nog een enkele, zeer korte opmerking moeten maken.

Wat betreft het gevoerde beleid, begin ik met deze opmerking, dat de situatie reeds sedert jaren bijzonder moeilijk is, dat ten gevolge daarvan elk beleid aanvechtbare kanten heeft en dat sedert jaren allerlei verwijten zijn gehoord.

Ik zeg dit alleen om duidelijk te maken, dat men zich in de proporties der verwijten niet vergissen moet.

Maar nu de heer van Embden zoo openhartig, maar toch ook nogal scherp — hem vat ik het eerst in het oog, wanneer ik de sprekers over het beleid wil beantwoorden — zich heeft uitgelaten, geloof ik goed te doen met een enkele opmerking te maken over hetgeen tusschen 1933 en 1935 is geschied.

Niet om op het laatste oogenblik te zeggen, dat ik spijt heb van de correctheid, die tot nog toe, volgens de Kamer, door mij tegenover mijn ambtsvoorganger is betoond; maar om duidelijk te maken, dat wie verwijten richt naar de eene zijde, soortgelijke verwijten moet richten naar de andere zijde, of wel in geen enkel opzicht verwijten moet doen, maar alleen moet constateeren, dat de situatie moeilijk is.

Men moge zich herinneren, dat bijv. met betrekking tot de volgorde, die zou worden in acht genomen bij de invoering van de nieuwe schrijfwijze, mijn ambtsvoorganger deze standpunten heeft ingenomen.

In een rapport, dat op 7 Maart 1934 is vastgesteld door de commissie-Marchant, leest men:

„De commissie stelt zich voor, dat de nieuwe schrijfwijze zoo spoedig mogelijk zal worden voorgeschreven voor alle stukken, die van de Regeering uitgaan, en dat zij met het begin van den cursus, die met September 1934 aan-

(Minister Slotemaker de Bruïne)

vangt, wordt ingevoerd op alle scholen, waarvoor de Regeering bevoegdheid heeft, dit voor te schrijven. Men mag aannemen, dat, wanneer de Regeering met haar ambtelijke stukken vooraan, de andere Overheidsorganen zich daarbij zullen aansluiten. Hetzelfde mag men verwachten van de pers.”

In een radiorede van 29 October 1934 sprak mijn ambtsvoorganger: de Regeering moet pas volgen, als alle risico uitgesloten is.

Wanneer men behoefte gevoelt — ik voel er geen behoefte aan — om te onderzoeken, of het beleid altoos loopt langs vaste lijnen, zal men zich dit eenvoudige feit moeten herinneren.

Ik noem een tweede feit. Bij de interpellatie op 21 Juni 1934 zeide mijn ambtsvoorganger: ik zal met 1 September de keus geven aan het onderwijs tusschen de Vries en te Winkel en het compromis.

Binnen twee maanden gold alleen het compromis.

Als de heer de Jong zegt, dat men aan de Regeering een zeker verwijt mag maken, dat wel de spellingregels-1934 aanvaard zijn voor de scholen, maar de Regeering niet gevolgd is, dan geloof ik, dat men aan het Kabinet 1933—1935, en als men wil dat van 1935—1937, ter zake niet een verwijt kan maken, zonder zich er eerst van te hebben vergewist, of het uitvaardigen van de besluiten met betrekking tot de examenspelling geschiedde op de basis van een duidelijk uitgesproken voornemen van de Regeering om de regeling over te nemen.

Ik herhaal: er is in die drie gevallen een duidelijke vastheid van lijn niet te onderkennen. Ik bedoel daarmee geen verwijten te zoeken, maar alleen te zeggen, dat de justitia distributiva met zich kan brengen, dat men ook tegenover anderen zich iets anders uit.

Intusschen ben ik natuurlijk verplicht op de verwijten te antwoorden, die tot mij zijn gericht. De heer van Embden heeft met name twee verwijten uitgesproken. In de eerste plaats, dat de Minister, die misschien eenige andere qualiteiten wél heeft, in elk geval geen taalgeleerde is en zich dus moet onthouden op een terrein, waar de taalgeleerden zich zoo duidelijk uitspreken. Ik antwoord daarop, dat mijn ambtsvoorganger zich evenmin vleit een taalgeleerde te wezen en dat, wanneer spelling en schrijfwijze der taal slechts mogen worden gehanteerd door Ministers, die taalgeleerden zijn, het aantal keeren, dat er iets gebeurt, zeer gering zal zijn. Maar ik antwoord vooral, dat de vragen, waarover het hier gaat, niet allereerst taal-technische quaesties zijn, maar quaesties, waar veel meer algemeene beginselen achter zitten, die ik straks wel noemen zal. Ik voeg er bovendien aan toe, dat wij niet onder den indruk moeten komen van de constructie, dat alle geleerden, die bevoegd zijn in dit opzicht een opinie te hebben, het met elkaar eens zijn. Ik zal straks wel een paar namen noemen, waaruit blijkt, dat men niet zeggen mag: degenen, die door den heer van Embden geciteerd zijn, zijn óf de eenigen, die een opinie mogen hebben, óf zij verheugen zich in de toestemming van alle anderen.

De andere opmerking van den geachten afgevaardigde was, dat ik tweemaal een fout begaan heb; één keer door de wijziging van 1936 en onlangs nog eens weer door de quaestie van de aardrijkskundige namen.

Ik antwoord, dat ik over de quaestie der aardrijkskundige namen in ander verband iets zal moeten zeggen; dan zal blijken, dat ik wat de totstandkoming van de lijst betreft, volmaakt onschuldig ben en wat betreft het aanvaarden van de lijst ben ik al even onschuldig; dat heeft een van mijn ambtsvoorgaanten gedaan. Ik vind het best om te zoeken onder wat mij op de schouders gelegd wordt, als ik het heb verdiend; maar dit is nu toevallig eens iets, dat ik niet gedaan heb.

En wat betreft de uitdrukking „kennelijk mannelijke woorden”, ik ben heel blij, dat ik den heer van Embden even heb geïnterrupteerd, omdat hij een interview mijnerzijds vrij ongeveerd aldus heeft weergegeven: „dat is nu eens een uitvinding van mij”.

(Minister Slotemaker de Bruïne)

Toen de geachte afgevaardigde de woorden voorlas, bleek, dat ik het zoo niet gezegd heb; ik zou het ook niet hebben kunnen zeggen. Maar ik wil wel zeggen wat de bedoeling van den term was. Wij staan voor de vraag — ook dat komt nog nader aan de orde — of, wanneer wij eenerzijds het geslacht en den invloed daarvan op de voornaamwoordelijke aanduiding willen handhaven, wij willen, en ook eenige autoriteiten, door den heer van Embden genoemd, willen, dat met de Vries en te Winkel het laatste woord gesproken zij. Welnu, wanneer er een vastheid van lijn mogelijk was, zou ik geen bezwaar hebben, dat, behalve de aanduiding van mannelijke personen en mannelijke dieren, er nog een groep van woorden was, die als mannelijk worden gehanteerd, terwijl daarnaast eenige woorden zouden zijn, die men nu en dan noemt „gemeenslachtig”; en natuurlijk moet de keus van die woorden dan zóó zijn, dat er geen willekeur in werkt. Die gedachte is uitgedrukt door de formule: kennelijk mannelijk. En er zou geen bezwaar gebleken zijn; als mij gelukt was wat mij niet gelukt is, maar buiten mijn eigen schuld om, om de lijst te krijgen, waarin deze woorden zijn vervat, ten gevolge waarvan men dus heel gemakkelijk zou kunnen antwoorden op de vraag: bij welke woorden geldt het geslacht als mannelijk, ook met het oog op de voornaamwoordelijke aanduiding, en bij welke woorden kan men een zekere vrijheid toelaten? Ik herhaal: dat die lijst niet is tot stand gekomen, ligt niet aan mijn persoon; en de „fout” van 1936 kan ik niet als een fout erkennen.

De bedoeling was, en dat is van alle kanten onmiddellijk verworpen, om te komen tot een regeling, waarbij de Vries en te Winkel niet uitsluitend gelden zou. Ik vind het nog niet verkeerd, dat ik dat heb beproefd. Als dat niet gelukt, zal men een anderen weg moeten gaan.

De heer de Savornin Lohman heeft wel is waar eenigermate zijn erkentelijkheid uitgesproken voor hetgeen er gebeurt met betrekking tot het geslacht en omtrent de wet, maar hij heeft toch overigens het aan critiek niet laten ontbreken. Dat is zijn goed recht. Alleen geloof ik, dat zijn eerste opmerking al dadelijk niet juist was, de opmerking n.l., dat ik drie jaar te laat gekomen ben.

Het Kabinet van 1933 had zekere lijnen getrokken, die in 1935 door het Kabinet niet zijn losgelaten. En ik was al dankbaar, dat op het punt van het geslacht men met mij mede ging, toen ik wenschte, dat niet alleen mannelijk zou zijn wat in de regels 1934 mannelijk is. De heer de Jong heeft er volkomen te recht op gewezen, dat wij hier hebben de houding van het Kabinet 1933/’37; zoodat, als men meent, dat ik te laat kom, dit alleen kan beteekenen, dat ik nu met mijn maatregelen te laat ben na formatie van het nieuwe Kabinet.

De heer Sikkes construeert het andersom en zegt niet: „gij zijt te laat” maar „gij zijt te vroeg” of gij moest u eigenlijk hebben onthouden van een ingrijpen. Wel is waar kan de Regeering formeel zeggen, dat zij het recht heeft ieder oogenblik van overtuiging en dus ook van gedrag te veranderen; maar dat is toch alleen een formeel recht. De betrokken scholen en de uitgevers mochten er op rekenen dat, toen in 1934 het Kabinet een bepaalde houding had aangenomen, daarin formeel zou worden volhard. Ik geloof, dat de geachte afgevaardigde zich vergist wanneer hij zegt: de Regeering kon zich materieel, los van het formeele recht, niet losmaken van hetgeen geschied was.

Er is meer dan één voorbeeld in de staatkundige geschiedenis, dat een nieuw kabinet niet enkel de lijn afbrak maar zelfs een wet, die reeds door de beide Kamers der Staten-Generaal was aangenomen en die in het *Staatsblad* was verschenen, niet heeft uitgevoerd.

De heer de Savornin Lohman en de heer van Lanschot hebben met betrekking tot de beslissing welke ik heb genomen een paar opmerkingen gemaakt die al evenmin voortvloeien uit een juist begrip van mijn doel. De heer van Lanschot, daarin gesteund door den heer de Jong, heeft gezegd, dat ik, ik geloof met zekere voorkomendheid of een ander adjectief, beproefd heb de kool en de geit te sparen. Ik heb er geen seconde aan gedacht om een zeker compromis te zoeken ten einde naar alle kanten eenigermate tevreden te stellen. Ik wil gaarne, op gronden die dadelijk blijken zullen bij de tweede helft van het probleem, zooveel

doenlijk terug naar de spelling-de Vries en te Winkel. Ik heb onderzocht, hoever ik zou kunnen teruggaan, zonder daarbij te informeren hoe de kool en de geit er over denken zouden.

Dat de heer de Savornin Lohman in dit verband een beeld uit de Bijbelsche geschiedenis aanhaalt en over een Salomo's oordeel sprak, heeft mij op zich zelf niet verbaasd. Maar de geachte afgevaardigde houde het mij ten goede, heel gelukkig was dat beeld niet gekozen. Want de geachte afgevaardigde zeide: het is nog erger dan indertijd; want indertijd heeft Salomo zijn oordeel gesproken maar het is niet uitgevoerd; hier wordt het oordeel uitgevoerd. Hetgeen dus beteekent dat volgens het oordeel van den geachten afgevaardigde: wij thans zitten met twee doode halve kinderen. Ik neem aan, dat in ieder geval het terugkeeren tot de Vries en te Winkel met betrekking tot geslacht en voornaamwoordelijke aanduiding niet is een dood half kind.

Nu zegt de geachte afgevaardigde een half ei; ik kan mij niet herinneren, dat in de geschiedenis van Salomo het ook over eieren ging.

Als de heer Lohman zegt: niemand is bevredigd, dan antwoord ik: ik geloof niet dat er een regeling te vinden is, die aanvaardbaar werkelijk bevredigt. Ik geloof ook niet dat dit het geval is met de regeling 1934. De redenen die ik daarvoor heb, en die ik tegenover den heer de Jong moet aangeven, zal ik zoo straks vermelden.

Wij staan voor het feit, dat er in ons Nederlandsche volk, voor zoover het zich met deze materie bezig houdt, zeer onderscheidene stroomingen zijn. In de eerste plaats een groep die de Vries en te Winkel wil, al dan niet gemitigeerd; in de tweede plaats een groep die nadrukkelijk de vereenvoudiging wil; in de derde plaats een groep, die voorloopig de gemitigeerde vereenvoudiging van 1934 wil. Maar dat is nog niet het einde van de moeilijkheden.

Wanneer men vraagt aan de betrokkenen, wat vindt ge nu belangrijker, het woordbeeld of geslacht en voornaamwoord, dan krijgt men van den een weer een gansch ander antwoord dan van den ander.

Alleen reeds ten gevolge van deze enorme verscheidenheid kan een Minister er niet naar streven ieder te bevredigen en zal hij moeten pogen zijn eigen weg te gaan en te handelen overeenkomstig zijn inzicht.

En de heer Lohman met name, die niet bevredigd is, moge evenals eenige andere leden van deze Kamer, zich toch herinneren dat de voorstanders van een zooveel mogelijk terugkeeren tot de Vries en te Winkel, zich moeten herinneren, dat indien zij bij hetgeen ik thans bereiken wil, niet mij steunen, zij veel kans hebben, dat ze op den duur alles verliezen.

Een volgend verwijt was het verwijt van de onzekerheden, die er thans ten gevolge van mijn beleid ontstaan.

Eerste opmerking: dat deze zelfde klacht van onzekerheid, verwarring, chaos, bij elken maatregel gehoord is door de tegenstanders van den genomen maatregel.

Ik zal één citaat geven.

Toen de heer Terpstra zijn maatregel genomen had — ik herinner het mij zeer goed, omdat ik toen lid was van de Tweede Kamer — werd er geconstateerd: „dat de verwarring thans grooter was dan ooit te voren”.

Daarom maakte de opmerking: „er is nu zulk een verwarring”, niet dien indruk, dien ze anders op mij maken zou. Maar bovendien, ik geloof niet, dat het juist is en dat er geen onzekerheden waren onder vigueur van de Koninklijke besluiten van 1934. Ik zal straks, als ik over de noodzaak van een commissie spreek, een paar dingen voorlezen uit een besluit van mijn ambtsvoorganger, gedateerd 11 November 1934, waaruit blijkt, dat er onzekerheden zijn in de spellingregels van 1934 en dat een zekere interpretatie volgens mijn geachten ambtsvoorganger zelf onmisbaar was. Maar bovendien wil ik er toch op wijzen, — ik heb in de Tweede Kamer vroeger er langer bij stilgestaan —, dat ook in de pers, ook in de kringen, die zich met het onderwijs bezighouden, de overtuiging bestond, dat men met de spelling-1934 niet zonder meer werken kon. Ik zal uit de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer van 25 November 1936 ten bewijze toch wel een paar dingen mogen voorlezen.

44ste VERGADERING. — 4 MEI 1938.

Interpellatie van den heer Woltjer.

(Minister Slotemaker de Bruïne)

In het Onderwijsverslag 1935 verzekert de inspectie van het middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs, blz. 175:

„De verwijzing naar het „beschaafd spraakgebruik” blijkt als maatstaf voor de voornaamwoordelijke aanduiding en voor het gebruik van genitief-vormen geen voldoende leiding bij het onderwijs te kunnen geven.”

En verder in het *Weekblad voor het Gymnasiaal en Voorbereidend Hooger Onderwijs* van 23 October 1935 schrijft een leeraar:

„Het was wel heel lastig vroeger, dat men telkens de Vries en te Winkel moest opslaan, maar men kon dan ten minste ten slotte zonder fouten schrijven; en nu weet ik het nog niet.”

Dat slaat niet op de besluiten, die door mij zijn uitgelokt, maar op de besluiten, die uitgelokt zijn door mijn ambtsvoorganger.

Er was dus ook toen reeds onzekerheid.

De heer van Lanschot heeft mij gevraagd, of er geen nieuwe onzekerheid gemaakt wordt, doordat ik eenerzijds de regels 1 tot 3, dus het woordbeeld, laat onderzoeken, terwijl na dat onderzoek de Regeering dit woordbeeld zal gaan hanteeren, en aan den anderen kant bij de examenspelling het ongewijzigde woordbeeld zal gelden.

Natuurlijk zal dat niet de toestand zijn. Het is nog de vraag, of een technische toetsing leiden moet tot een technische wijziging. Dat zal dan een wijziging zijn van zoo weinig betekenis, dat ook de uitgevers dat rustig kunnen aanvaarden, want het mag niet in het wezen van de zaak komen; en het spreekt vanzelf, dat examenspelling en Regeeringspelling dan dezelfde zullen zijn.

De heer van Lanschot: Dus dan brengt u ook nog wijziging in de examenspelling.

De heer Slotemaker de Bruïne, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Als dat noodig is; maar daarop kom ik zoo dadelijk terug. De heeren moeten niet doen, alsof wat in 1934 is verkregen, volkomen duidelijk is. Daarop zal ik straks terugkomen, als ik bewijs, dat wij niet kunnen zonder commissie, ook volgens het inzicht van mijn ambtsvoorganger.

De heer van Lanschot heeft bovendien gezegd: ik begrijp niet goed, dat gij aan den eenen kant doorgaat in de lijn van 1934 en aan den anderen kant die lijn wijzigt.

Ik geloof, dat het duidelijk zal zijn, wanneer ik dit zeg: doorgaan in de lijn van 1934 beteekent formeel vooralsnog de basis van een Koninklijk besluit; dit sluit heelemaal niet in zich, dat men materieel den inhoud van de regeling van 1934 aanvaardt.

Wanneer de heeren Lohman en van Lanschot, bij wie zich nu de heer van Embden heeft aangesloten, zeggen: maar nu weten wij met betrekking tot geslacht en voornaamwoord ook nog niet hoe het gaat: zij worden eerst hersteld, er komt een commissie, die het anders maakt, en dan beginnen wij van voren af aan, moet ik toch even opmerken, dat het wel buitengewoon moeilijk is op dit terrein eenige houding aan te nemen, welke ook.

Wanneer ik zou zeggen: „de Vries en te Winkel is het laatste woord”, zou mij natuurlijk verweten worden, dat ik verstarring en taalconservatisme predik. Wanneer ik daarentegen zeg: „wij zullen de ontwikkeling met betrekking tot geslacht en voornaamwoord moeten leiden, wij zullen die niet aan de willekeur mogen prijsgeven, maar wij moeten een commissie hebben, die deze ontwikkeling nauwkeurig nagaat”, dan wordt mij gezegd: gij hebt nu weer niet het laatste woord; gij stelt alles weer op losse voeten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou het ontzaglijk waardeeren, wanneer een der Kamerleden mij zou willen zeggen wat ik doen moet, als ik niet mag verstarren en ook de ontwikkeling niet leiden mag.

Intusschen spreekt het wel vanzelf, dat met betrekking tot deze materie, het geslacht en de voornaamwoorden, er niet ieder jaar of iedere paar jaar een wijziging komt. In dit verband zou reeds dadelijk helpen de opmerking van den geachten afgevaardigde den heer van Lanschot, dat, als eenmaal de wet er is en wijzigingen mogelijk zijn, zekere perioden in acht genomen moeten worden.

De laatste onzekerheid, die men noemde, was deze: wanneer neemt de Regeering nu deze schrijfwijze over?

Ik antwoord: wanneer het kan. Dat is: wanneer de bestaande dubia zijn weggenomen. Dat moet nu de commissie doen, die onvermijdelijk is; en thans reeds zeg ik dit: het zou weer andere verwijten regenen, wanneer, zonder dat de quaestie van de schrijfwijze der aardrijkskundige namen is getoetst, er zou zijn bij de schrijfwijze der Regeering een schrijfwijze met één o hier en twee o's daar; ik kom daarop terug, wanneer ik over de aardrijkskundige namen spreek. Wanneer niet eerst dit probleem bekeken is — dat kan natuurlijk in zeer korten tijd gebeuren; dit is een quaestie van techniek voor het grootste gedeelte — dan zou men ongetwijfeld mij verwijten, dat ik alweer een beslissing nam, die onrijp was.

De geachte afgevaardigde de heer Woltjer met name heeft er voor gepleit, dat er een restitutie in integrum zal intreden. Het Koninklijk besluit wordt dus geheel en al weggenomen en de toestand herleeft, zooals die vóór Augustus 1934 heeft bestaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn er reeds op gewezen, dat dit zeker niet ten gevolge zou hebben het intreden van vrede en rust; maar integendeel denzelfden toestand als wij sinds 1908 hebben gehad.

Ik moet echter nu, na een nieuwe opmerking van den geachten interpellant, nog iets zeggen. Hij zeide: hij zou er nog betrekkelijk weinig bezwaar tegen maken, wanneer men voorschijns de scholen vrij liet, te kiezen tusschen de spelling-de Vries en te Winkel en de spelling-1934.

Ik merk op, dat dit voor kinderen, die van de eene naar de andere school gaan, toch wel een zeer lastige toestand beteekenen zou. De geachte afgevaardigde de heer de Jong heeft er op gewezen, dat het gedurende eenigen tijd voorkwam, dat in dezelfde school in verschillende klassen of door verschillende onderwijzers verschillend spellingonderwijs werd gegeven.

Zoo erg zou het hier niet zijn; maar dat de eene school een bepaalde spelling volgt en de andere school een andere spelling, terwijl de kinderen van de eene school kunnen en soms moeten worden overgenomen op de andere school, dat zou toch weer verarring en chaos zijn.

Bovendien heeft de geachte afgevaardigde de heer Woltjer gezegd: ik moet erkennen, dat dan half de onwettelijke toestand zou voortduren, aan den eenen kant de wettelijke vereischte spelling volgens de constructie van den geachten afgevaardigde en aan den anderen kant desnoods tijdelijk een spelling zonder basis, tusschen welke de scholen dan kiezen mogen.

Over dit standpunt heb ik mij verbaasd en ik zal die verbazing weer uiten door te citeeren het woord, dat de geachte interpellant heeft geciteerd: „wie zijn overtredingen bekent en laat” — dat doet dan de spreker van dit oogenblik niet —, „die zal barmhartigheid verkrijgen”. De geachte afgevaardigde heeft evenals ik veel met oude lectiones gewerkt; ik geloof niet, dat deze tekst een variatie bevat in dezen trant: wie zijn overtredingen bekent en voor de helft nalaat, zal barmhartigheid verkrijgen.

Maar mijn grootste bezwaar ligt ergens anders; juist in verband met hetgeen de heer Woltjer wenscht, zooals ook ik dat wensch. Mijn grootste bezwaar ligt hier. Wanneer men de school vrijlaat, dan zullen de meeste scholen kiezen de spelling-1934; daaromtrent, zoo zeide de geachte interpellant, maak ik mij geen illusie. Nu begrijp ik niet dat men, wanneer men met betrekking tot geslacht en voornaamwoord die oplossing niet wil, dan een weg aanbeveelt, die vrijwel onstuitbaar straks over de gansche linie aan deze niet-gewilde oplossing de heerschappij zal geven. Ik zelf ben voor een restitutie in integrum niet te vinden, gelijk nu wel blijkt.

Eindelijk enkele vragen met betrekking tot de wet. De heer van Lanschot heeft gevraagd, of ik mij wel heb ingedacht in de consequenties van de indiening en vooral van de behandeling van de

Interpellatie van den heer Woltjer.

(Minister Slotemaker de Bruïne)

wet. Hij heeft daarbij gewezen op de inzichten van de Tweede Kamer met betrekking tot den wenschelijken inhoud van een bepaald spellingbesluit; en de heer van Embden heeft zich daarbij aangesloten. Nu maak ik deze opmerking: in de eerste plaats, dat ik natuurlijk thans onmogelijk kan zeggen, hoe de wet er ten slotte zal uitzien; er moeten nog allerlei instanties worden geraadpleegd, onder anderen instanties, die ik zoo dadelijk noemen zal; en ik kan mij op dit oogenblik ter zake niet uitspreken. Indien de wet slechts bevat, gelijk ik blijkens de Memorie van Antwoord, blz. 8, voornemens ben te doen, een machtiging, dan geldt het bezwaar dat de heer Sikkes heeft ingebracht tegenover de Tweede Kamer naar mijn overtuiging niet.

Ik ben dankbaar, dat de heer Sikkes een wet, zij het dan niet op staatsrechtelijke gronden, toch op utiliteitsgronden wenschelijk acht. En als de heer de Jong zegt: waarom is er thans een wet noodig, terwijl er vroeger geen wet noodig is geweest, mag ik dan eens wijzen op een passus, voorkomende op blz. 254 van het Onderwijsverslag van 1935, waar de Inspectie rapporteert, dat althans hier en daar, ten minste in één van de scholen, de spelling-regeling-1934 wordt toegepast, evenwel met deze belangrijke afwijking, dat ook bij namen van mannelijke personen en mannelijke dieren de *n* wordt weggelaten. Het is werkelijk zaak, dat er lijn komt, en dat er komt de mogelijkheid om de lijn te handhaven.

Nu heeft de heer van Lanschot gevraagd, en de heer Sikkes heeft zich daarbij aangesloten, of het niet noodzakelijk is voor den Minister om met de wijziging van het Koninklijk besluit te wachten totdat de wet in het *Staatsblad* gekomen zal zijn. Ik moet deze vraag nadrukkelijk ontkennend beantwoorden. De redenen, die ik daarvoor heb zijn deze. Hoe langer het duurt, eer wij terugkeeren met betrekking tot geslacht en voornaamwoord tot de Vries en te Winkel, hoe minder het mogelijk zal worden op den duur, om daartoe terug te keeren. Bovendien wordt daardoor de kloof met België voortdurend wijder. En het moet per se nog eenigen tijd duren, eer de wet in het *Staatsblad* komt. Waarom, Mijnheer de Voorzitter? Daarvoor heb ik drie redenen. De eerste reden is, dat de voorbereiding van de wet niet zoo eenvoudig is, als de heer van Lanschot meende. In de tweede plaats, dat deze wet uiteraard ook zal moeten gelden voor de gebiedsdeelen overzee. Zij, die prijs stellen op eenheid van lijn tusschen Nederland en België, zullen niet minder prijs stellen op eenheid van lijn tusschen Nederland en de overzeesche gebiedsdeelen. De wet zal dus ook voor de gebiedsdeelen overzee gelden. Welnu, de wet verplicht de Regeering, voordat zij hier de wet indient, instanties in de overzeesche gebiedsdeelen te raadplegen; en daar gaat uiteraard eenige tijd mee heen. In de derde plaats ben ik niet zeker, dat indien de wet wordt ingediend, de Staten-Generaal spoedig gelegenheid zullen hebben de wet af te werken. Waar ik nu overtuigd ben, dat zoo spoedig mogelijk op dit terrein een integralen terugkeer noodzakelijk is, kan ik niet afzien van de wijziging van het Koninklijk besluit, juist omdat ik door uitstel het voortdurend moeilijker maakt datgene te bereiken wat ik noodzakelijk acht.

Ik meen, dat ik hiermede de opmerkingen in zake mijn beleid beantwoord heb.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot het tweede deel van mijn rede, de schrijfwijze zelf. De geachte afgevaardigde de heer de Jong heeft gevraagd, dat de Koninklijke besluiten van 1934 nieuwe geldigheid zullen krijgen in de school en dat zij bovendien door de Regeering zullen worden overgenomen. Wanneer ik zeg, waarom een beslissing in dien zin van mij niet te verwachten is, moet ik natuurlijk luisteren naar de argumenten, die pleiten voor een volledige invoering van de regeling 1934.

Het eerste argument mag ik wel vinden in een verwijzing naar de motie-Moller, die in December 1937 aangenomen is aan de overzijde. Ter voorkoming van misverstand wijs ik er op, dat er twee moties waren, ook een met betrekking tot een commissie; daarop kom ik nog terug. Welnu, de Regeering vindt het aangenaam — dat spreekt vanzelf — zooveel mogelijk in overeenstemming met de Volksvertegenwoordiging te kunnen handelen; maar nu het over spelling-moties gaat, mag men toch niet vergeten, wat er in 1934 is gebeurd. Toen heeft de Tweede Kamer een motie-Tilanus aangenomen en een motie-

ter Laan verworpen en toen heeft de Regeering de motie-Tilanus gedeponereerd en de verworpen motie-ter Laan min of meer uitgevoerd. En ik herinner mij niet, dat ik van de zijde der vereenvoudigers toen groote verwijten heb hooren richten tot mijn ambtsvoorganger. Welnu, dan moet — was dem einen Recht ist, ist dem anderen billig — men ook thans aannemen, dat er redenen kunnen zijn, waarom deze motie niet kan worden uitgevoerd.

Het tweede argument is, — de geachte afgevaardigde de heer Woltjer heeft dat genoemd, al was hij het er dan zelf niet mede eens —, dat de school aan deze spelling gewend is. Dat acht ik nu een opmerking van principiëelen aard. De vraag is nl., of de schrijfwijze der taal moet worden beslist met het oog op de school en het onderwijs, van uit de school en het onderwijs; dan wel of de school en het onderwijs zich richten moeten naar een schrijfwijze, die op andere motieven is vastgesteld. Ik ben overtuigd, dat men het laatste zeggen moet. Niet de school mag dicteeren. Waartoe men komen zou, wanneer ik het omgekeerde zeide, is mij gebleken eenigen tijd geleden, toen ik een brief ontving van een leerling van de lagere school, aan mij persoonlijk gericht, om mij te verzoeken, het geslacht van het zelfstandig naamwoord niet weer in te voeren. De brief is onderkend en de jeugdige onderteekenaar zet er bij, dat hij 11 jaar oud is. Wij moeten, geloof ik, andere motieven hebben. Die worden dan ook genoemd.

De geachte afgevaardigden de heeren de Jong en van Embden hebben als motief genoemd, dat het onderwijs zooveel gemakkelijker geworden is en dat het onderwijs zelf deze regelingen wensch. Of men, omdat het onderwijs gemakkelijker geworden is, een bepaalde regeling maken moet, betwijfel ik, om niet te zeggen: betwist ik. Wij behoeven het elkaar niet extra moeilijk te maken in de wereld; maar dat jonge menschen leeren zich in te spannen en gewend raken aan geestesdiscipline, acht ik psychologisch en paedagogisch van zeer groote beteekenis. Wij hebben ten slotte in een volk meer aan staal dan aan watten. Intusschen, ook indien men zou zeggen: „laat het gemakkelijker onderwijs dicteeren wat gebeuren moet”, dan antwoord ik: het onderwijs is niet zoo heel veel gemakkelijker geworden. En dat wel om deze reden: de eigenlijke moeilijkheden zitten niet in het woordbeeld. De fouten, die gemaakt worden, komen veel meer voor — men kan het in het Onderwijsverslag voor en na aantreffen — in de werkwoordsvormen.

Men zal toch niet op dien grond de werkwoordsvormen willen wijzigen. Het verschil tusschen kennen en kunnen, het verschil tusschen ij en ei en de quaestie van den naamval baart veel meer zorg aan een aantal leerlingen. De mededeeling, dat het onderwijs gemakkelijker wordt, is dus voor mij geen motief. Wat het onderwijs boven het gewone lager onderwijs betreft, zeg ik zelfs het tegendeel. Laat men zich goed voorstellen, dat de leerlingen van het u.l.o.-onderwijs en het middelbaar of voorbereidend hooger onderwijs, wanneer zij vreemde talen leeren, — en dat doen zij — dan voor het eerst zich moeten wennen aan de figuur van geslacht en voornaamwoordelijke aanduidingen, terwijl zij dat hadden kunnen leeren bij hun eigen taal.

Dezer dagen was ik op bezoek in een H.B.S. en viel daar binnen in een Duitsche les. Ik hoorde een van de jongens haspelen over de quaestie, of hij zeggen moest: „die Gefahr”, „der Gefahr” of „das Gefahr” en over de vraag, of hij in den derden naamval meervoud moest zeggen: groszen Gefahren”. Dat werd door den leeraar heel precies met de jongens behandeld. Ik heb niet kunnen nalaten langs den leeraar te loopen en fluisterend te zeggen — ik ben genoeg paedagoog om te weten, dat men dat niet luid mag zeggen —: ik wilde, dat onze moedertaal ook zoo goed behandeld werd. Wanneer men denkt aan degenen die vreemde talen leeren, dan moet zeggen, dat men hun in ieder geval geen dienst bewijst, doordat zij niet reeds bij hun eigen taal de geslachten en de voornaamwoordelijke aanduidingen leeren.

Maar, zegt de geachte afgevaardigde de heer de Jong, — en de geachte afgevaardigde de heer van Embden heeft zich daarbij aangesloten — wat zegt gij dan van de algemeene sterfming in het onderwijs, waar men op het oogenblik toch ernstig waar-

(Minister Slotemaker de Bruïne)

schuwt tegen terugkeer tot de spelling-de Vries en te Winkel? Mijnheer de Voorzitter, de geachte afgevaardigde de heer Woltjer heeft geschetst, hoe zulke adressen soms tot stand komen; en de geachte afgevaardigde de heer van Embden heeft hem uitgenoodigd, zijnerzijds dit recept te hanteeren en een request met tegengestelde stemming te produceeren. Ik zal mij daar niet in mengen; maar ik wil wel zeggen, dat, naar de gegevens, die ik hier voor mij heb, wij te doen hebben met een dwangconstructie, wanneer gezegd wordt, dat de leeraren in Nederland zijn voor de spelling-1934. Daarvoor heb ik eenige gronden.

Toen het adres ingekomen is, waarop de geachte afgevaardigde de heer van Embden doelde, vond ik bij de ondertekenaren iemand, wiens aanwezigheid mij daar verbaasde. Ik heb hem bij mij gevraagd en verzocht mij duidelijk te maken, waarom hij zijn handtekening gegeven had. Toen zeide hij: „Deze stukken zijn opgesteld door de vereeniging voor vereenvoudiging, en u weet, hoe het gaat, wanneer men dan gevraagd wordt als aangesloten vereeniging om zoo'n adres te steunen.”

Maar belangrijker is het volgende. Ik heb hier een brief, bij mij ingekomen op 14 December 1937, luidende aldus:

„Ondergeteekenden, leden van de Vereenigingen van Leeraren bij het V. H. en M. O. hebben de eer, ter kennis van Uwe Excellentie te brengen, dat zij niet instemmen met het adres in zake de schrijfwijze der Nederlandsche taal door de samenwerkende Vereenigingen van leeraren bij het V. H. en M. O. aan Uwe Excellentie en dd. 1 Dec. aan de leden der Tweede Kamer gericht, welk adres opgesteld en verzonden is, zonder dat het gevoelen der leden individueel ingewonnen is.”

Bovendien heeft men in de courant kunnen lezen, dat in Brabant — en ik zal nu alleen maar Breda noemen — een enquête gehouden is onder de leeraren en dat b.v. van de 23 leeraren aan het Onze Lieve Vrouwe Lyceum, wier oordeel gevraagd is, zich 17 verklaarden tegen de spelling-Marchant.

Ik beschik over een particulieren brief van een dame, die leerares in het Nederlandsch is aan een groot lyceum voor meisjes en die schrijft:

„Schenk ons als 't u blijft de Vries en te Winkel met al de n'tjes inclus terug, en verander de spelling pas als de tijd er rijp voor is, en als het dus vanzelf gaat.”

Met andere woorden, Mijnheer de Voorzitter, de stelling, dat de leeraren zijn voor het Koninklijk besluit-1934 moet ik verwerpen.

In dit verband moet ik antwoorden op hetgeen de heer de Jong zeide: kunt gij ingaan tegen een besluit, dat op juiste wetenschappelijke grondslagen berust? Ook hier gebeurt wat eigenlijk onophoudelijk gebeurt, dat men aan weerskanten zich op zijn wetenschappelijk inzicht beroept, dikwijls met de mededeeling, dat het wetenschappelijk inzicht alleen aan één zijde is. Ik heb, sprekende met leden van de Vereeniging voor Vereenvoudiging dat ook kunnen constateeren. Ik wil aan den heer de Jong alleen vragen, of hij van oordeel is, dat prof. Schrijnen, het betreurde lid van de faculteit te Nijmegen, en prof. van Mierlo te Antwerpen geacht kunnen worden wetenschappelijke mannen te zijn en bevoegd op dit terrein. Noch Schrijnen, noch van Mierlo wenschten de regeling-1934 met betrekking tot het geslacht en de voor-naamwoorden.

Het laatste argument, dat gebruikt werd, was dit. Op de basis van 1934 is er vrede geweest en zou er vrede zijn, als de Regering maar de spelling zelf had overgenomen; waarom hebt gij die rust verstoord? Mijnheer de Voorzitter! Ik ontken, dat er vrede was. Ik zal mij daarvoor beroepen op een artikel van prof. Gerlach Royen in *Taal en Leven* van 15 Februari 1937, blz. 78, wiens uiteenzetting ik aldus kan weergeven: „De spelling-Marchant worde niet alleen van het Slotemakersche gezuiverd, maar verder nog over de geheele linie op Kolléwijn'sch peil gebracht.”

Het gebeurt al, dat ik een brief krijg van een hoogleeraar, waar buitenop ter testering, dat deze vrijdom van port heeft, staat: „Van de hoogleeraar”. Ik krijg een brief, waarin iemand

twee e's en twee o's schrijft zonder een enkele geslachtsaanduiding. Ik heb hier voor mij een artikel van een leeraar M. O. — ik zelf weet helaas niet wie de schrijver is; ik weet natuurlijk wel wie de schrijfster is van den brief, dien ik zooveen voorlas —, waarin gezegd wordt: Als de zg. geslachts-n een anachronisme zal zijn, komen aan de beurt onnoodige lastigheden als de d van paard en de b van web. Daarop volgt een uiteenzetting met betrekking tot het werkwoord. Onbevredigd is men in sommige kringen door 1934, en bevredigd zal men slechts zijn, wanneer tot in de uiterste consequenties de vereenvoudiging is toegepast.

Aan den anderen kant is men ook onbevredigd door 1934. Ik noem niet alleen de vereeniging-Taverne, maar ik moet er ook op wijzen, dat mij toegezonden is een adres van een aantal Roomsche-Katholieke intellectueelen, die zich nadrukkelijk gedrongen gevoeld hebben om te zeggen, dat zij het geenszins eens zijn met de motie-Moller.

Als ik nu deze argumenten om 1934 te herstellen en in te voeren, laat vallen, kom ik tot de vraag: wat doe ik dan vrij mijnerzijds? Dan antwoord ik daarop, dat ik de regels 1 tot 3, dat is de quaestie van het woordbeeld, behoudens wellicht die technisch noodzakelijk blijkende wijziging, waarop ik terugkom, niet wensch terug te nemen.

Ten eerste merk ik op, dat het woordbeeld minder gewichtig is voor de taal dan het geslacht; ten tweede, dat het volstrekt niet buitengemeen radicaal is om, wat het woordbeeld betreft, zich ongeveer in de lijn van 1934 te begeven. Er is nl. in Maart 1934 een voorstel in zake de regeling van de schrijfwijze van het Nederlandsch verschenen, waaruit ik voorlees:

„Eventuele wijziging van de spelling kan worden vastgesteld, onafhankelijk van eenig besluit betreffende de verbuiging. (Dat is hetzelfde wat ik heb gesteld.)

De e-klank in beklemtoonde open lettergreep wordt aangeduid door het teeken e, b.v. stenen, kleden, leren (telkens met één e. De o-klank in open lettergreep wordt aangeduid door het teeken o, b.v. bomen, lopen, hoge (met één o). De niet uitgesproken ch vervalt in de woorden, die volgens de Vries en te Winkel sch bevatten, b.v. mens, wenschen, fris (telkens met een s).”

Het is interessant om te weten, dat degenen, die ons dit voorstel hebben gedaan, in hun midden tellen den heer Höweler, prof. Wille, hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, den heer S. J. L. Westerman, lid der redactie van het *Algemeen Handelsblad*. Zóó uitermate gewichtig kan dus de quaestie van het woordbeeld, dunkt mij, niet zijn; en ik ben dankbaar, dat ik, als ik niet iedereen bevredigen kan, toch aan sommige menschen een zeker gevoel van bevrediging bijbrengen kan en dat prof. Taverne in het nummer *Taal en Spelling* van Maart 1938 op blz. 2 geschreven heeft:

„En dan begin ik met het woordgeslacht. Reeds in 1934 heb ik in het *Handelsblad* betoogd, dat dit punt mij het belangrijkste voorkomt. Slaagt Minister Slotemaker de Bruïne er dus in de buigings-n — niet op de wijze van het Koninklijk besluit van 1936, doch integraal — te redden en ook met de beide andere op taal betrekking hebbende punten van de spelling-1934 (regels 4 en 6) af te rekenen, dan zijn wij daarvoor den Minister oprechten dank verschuldigd.”

Ik moet er bij zeggen, dat de heer Taverne niet bevredigd is; maar toch tot op zekere hoogte dankbaar is, zij het dat hij niet voldaan is.

De redenen, die geleid hebben tot de besluiten, waren van economischen aard. De heer van Embden — en de heer Sikkes heeft hetzelfde ongeveer gedaan — heeft mij ten eerste gevraagd, of een wijziging met betrekking tot het geslacht geen invloed oefent van economischen aard. Ik wil er op wijzen, dat ik zelf met de uitgevers gesproken heb in 1936 en dat zij mij verzekerd hebben, dat een wijziging van de regels 5 en 6, ten gevolge waarvan sommige woorden, die niet mannelijk waren volgens 1934, voortaan wel mannelijk zouden zijn, geen invloed zou oefenen; en ook, dat in het rapport, waarop ik heb gezuin-

(Minister Slotemaker de Bruine)

speeld, wordt gezegd, dat de uitgevers de quaestie van geslacht en voornaamwoord in dit opzicht niet belangrijk achten. Als het belangrijk was, had men hij in 1936 daarover wel geënterd en dat is niet gebeurd.

Wanneer de geachte afgevaardigde de heer van Embden het ietwat gepeperde interview in *Ons Noorden* aanhaalt, dan zal hij misschien met mij eens zijn, dat alleen reeds de schatting van 20 miljoen, hij heeft het zelf trouwens doen uitkomen, bewijst, dat men dit artikel met een zekere critiek moet lezen.

De geachte afgevaardigde heeft gevraagd, hoe de commissie gekomen is tot de berekening van 2½ miljoen. Men heeft gerekend met den voorraad, met het debiet, met het toch telkens optreden van nieuwe methoden en dus met het vernieuwen van den voorraad; maar ik kan hem geruststellen: men heeft geen oogenblik gerekend met de gedachte: dan kan er in de boeken wel, zooals de geachte afgevaardigde zeide, met de pen worden geknoeid.

Wat betreft de verantwoordelijkheid van de Regeering, wanneer zij een wijziging in de spelling bevordert, zulks in verband met de positie van de uitgevers, daar mag ik wel zeggen wat ik in eersten termijn ook reeds heb gezegd, nl., dat in het algemeen de Regeering zulke verantwoordelijkheid niet kan aanvaarden, omdat, en de heer van Embden wil misschien nog eens precies nalezen wat ik heb gezegd, het van tijd tot tijd optreden van verandering eigenlijk volkomen normaal is en dat risico door een uitgever moet worden verdisconteerd. Alleen reeds om deze reden is dan ook de uitspraak, die de heer de Rijke en de zijnen van de Kamer vragen met betrekking tot financieel verantwoordelijk stellen van mijn ambtsvoorganger of zijn opvolger een volledige slag in de lucht. Ik geloof niet, dat in verband met hetgeen in 1934 gebeurd is, van schadevergoeding sprake zou moeten zijn; maar wat ik gezegd heb is dit: men moet niet tweemaal in vier jaar tijd, vooral niet in een economisch gedruken tijd, dergelijke slagen toebrengen.

Nu heeft de heer de Savornin Lohman gepoogd het mij gemakkelijk te maken. Hij heeft 2,5 miljoen op tafel gelegd, omdat hij dat belangrijker vond dan de gevallen, waarover wij anders zouden moeten beslissen. Het zou mij iets meer helpen, wanneer de geachte afgevaardigde dit namens de meerderheid van de Eerste en Tweede Kamer had kunnen doen. Voor het oogenblik koop ik voor die in uitzicht gestelde 2,5 miljoen niet heel veel.

Eén woord moet ik zeggen — het is in dit debat niet belangrijk, maar nu de heer de Jong er over gesproken heeft, wil ik het toch niet laten passeeren — over de wijziging van den vierden regel, welke door mij is aangebracht in 1936 en waarbij ik in „bijzondere taal en bijzonderen stijl” heb vermeld. Ook nu weer heb ik van den geachten afgevaardigde gehoord, dat het onderwijs daar niets mee te maken heeft. Dan begrijp ik niet, hoe de menschen onderwijs krijgen. Hebben zij bij het examen niet te maken met bijzondere taal en bijzonderen stijl? Krijgen zij dan alleen vóór zich zulke alledaagsche producten van letterkunde, dat er met bijzondere taal en bijzonderen stijl niet gerekend wordt? Dan vind ik de keuze allerzonderlingst. Ik voor mij dacht, dat bijzondere taal en bijzondere stijl een stuk rijkdom van onze taal is en dat onze jongens, die eindexamen hogere burgerschool doen, daarvan weten moeten.

Wat ik wel bevorderen zal, is de terugkeer met betrekking tot de Vries en te Winkel op het terrein van het geslacht en den invloed van het geslacht op de voornaamwoordelijke aanduiding. Het streven naar een geslachtlooze taal — ik verzoek, dat men dien term niet critiseert; ik neem dien term over van een discussie, die ik vroeger in de Eerste Kamer heb gehad; en de term is in ieder geval duidelijk — is niet van technischen aard, maar is principieel. Moet wel principieel zijn, anders zouden er niet zooveel hartstochten gewekt zijn door de quaestie van de schrijfwijze der taal. Daarbij speelt o. a. de vraag, of men al of niet historisch denken en historisch werken wil. Indien men dat niet doet, dan nivelleert men en verarmt men, naar mijn overtuiging. Waarom zal men er dan ten slotte niet toe komen om het woord „loopen” te schrijven met één o en zonder n, dus als „lope”? Maar niet alleen de quaestie van

de discipline van het historische verband geldt hier, ook de quaestie van de discipline van den geest.

Mij bereiken brieven van voorstanders van, wat ik noemen zal de oude spelling, die niet zonder verontrusting zien, hoe de leerlingen bij ons middelbaar onderwijs schrijven.

Ik zal een citaat geven.

Hier is een meisje, dat geschreven heeft: „Ik hou van de paus.”

Dat heeft niets met 1934 te maken; dat heeft alleen met gebrek aan geestelijke discipline te maken.

In *Weten en Denken*, een blad uit België, dat mijn gewaardeerde ambtsgenoot, Hoste, mij heeft ter hand gesteld, lees ik dit:

„De Voorzitter had een vergadering der bestuur belegd op ..... Hij — bedoeld is: het bestuur — had te beslissen, of het voorontwerp aan de algemeene vergadering zou worden voorgelegd. Daar het bestuur het voorontwerp met algemeene stemmen heeft verworpen, voelde hij zich genoopt ontslag te nemen..... enz.”

Dat is gebrek aan discipline en dit geldt ook in Nederland. Een gewaardeerd schrijven in een gewaardeerd tijdschrift heeft dezer dagen een artikel gepubliceerd, waaruit ik lees:

„Deze regeling moet den burger de vrede waarborgen, dien hij noodig heeft om te bestaan.”

Dat reeds jaren deze slordigheid aangekweekt is, kan men bewezen vinden in het Onderwijsverslag 1934, blz. 398, waar verteld wordt, dat op het examen voor onderwijzer door iemand wordt geschreven: „Hij heeft beloofd” en „dat gebeurd” en „hij antwoordde” (verleden tijd); in het verslag 1936, blz. 368 wordt vermeld, dat een onderwijzer, onder de dertig jaar, met een onderwijsakte, hoofdakte en taalakte, solliciteerde als hoofd en in dezen brief zeven taalfouten maakte en de naamvallen bleek niet te kennen.

Ik acht deze dingen paedagogisch van enorme beteekenis.

Ik mag er misschien op wijzen, dat in mijn Memorie van Antwoord van 25 November 1936 ik uitvoerig heb uiteengezet, hoe volgens de commissie van Haeringen op basis van het spellingbesluit in 1934 gekozen moet worden in zake de voornaamwoordelijke aanduiding. Geestesdiscipline en opvoeding in den zin, waarin ik dat versta, komt daar niet in voor.

Ik mag misschien, als besluit van dit deel van wat ik heb te zeggen, vertellen, dat in een ander nummer van hetzelfde blad, dat ik zooveel citeerde, wordt medegedeeld, dat een vader zijn zoon bij het werk zal helpen. Die jongen vertaalt: pater amat filius. De vader zegt, dat dit fout is, maar de jongen zegt: neen, vader, dat mag tegenwoordig! M. a. w. die jongen heeft zoo weinig begrip van het geslacht, dat, als hij in het Nederlandsch mag schrijven: „de vader bemint de zoon”, hij meent, dat hij ook in het Latijn mag zeggen: pater amat filius.

Ik ben overtuigd, dat wij, om gezonde opvattingen te krijgen in zake taalrijkdom en geeststucht, zullen moeten terugkeeren tot de Vries en te Winkel.

Thans, Mijnheer de President, nog een paar woorden omtrent kleinigheden in zekeren zin, waaromtrent ik korter zal kunnen zijn. In de eerste plaats de quaestie van de commissie. De heeren van Lanschot, de Jong en Sikkes hebben er op gewezen, dat de Tweede Kamer de niet-noodzakelijkheid van een nieuwe commissie heeft uitgesproken. Ik wijs er op, dat de Tweede Kamer heeft uitgesproken: wij gevoelen geen behoefte aan een nieuwe commissie, die het probleem weer gaat onderzoeken; terwijl ik spreek over een commissie, die omnium concensu noodig zal zijn, en wel op drie gronden. De eerste grond is, dat het woordbeeld-1934 toetsing vraagt. Wanneer men de circulaire van 1 November 1934 ter hand neemt, zal men daarin vinden:

„Er zijn eenige woorden, ten aanzien waarvan getwijfeld wordt, of zij bij een stringente toepassing van den eersten regel met e moeten worden geschreven, of wel de ee kunnen behouden. Het laatste verdient aanbeveling.”

44ste VERGADERING. — 4 MEI 1938.

Interpellatie van den heer Woltjer.

(Minister Slotemaker de Bruïne e. a.)

Er moet geschreven worden: autootje, pianootje. De *sch* moet gehandhaafd blijven in: historisch, Belgisch, Balisch; elders weer niet.

„De Grondwet geeft den naam: Nederlandsch-Indië; waar dus de naam van het gebied over zee wordt aangehaald, moet deze spelling worden gevolgd; in andere gevallen kan geschreven worden Nederlands-Indië.”

Ik wil wel zeggen, dat ik dit zelf niet begrijp. Maar iedereen zal moeten erkennen, dat een zekere toetsing hier onvermijdelijk is.

Bovendien is er, zooals ik zoo straks reeds aanduidde, vanwege het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap uitgegeven een lijst van aardrijkskundige namen. Mijn ambtsvoorganger heeft voor de uitgifte van die lijst op 14 Mei 1935 een subsidie gegeven. Daarin speelt de quaestie van *e-ee* en *o-oo* een rol, want Almelo en Hengelo worden daar met 2 *o*'s geschreven; ook speelt de quaestie van het historisch besef er een rol, want Appelscha wordt er geschreven: Appelsga, omdat het Friesche woord „ga” (dorp) met een *g* wordt geschreven, en omdat men dit historisch verband wil bewaren. Uitstekend, maar dan zal men toch in het algemeen bij de spelling van bastaardwoorden hetzelfde beginsel in het oog moeten vatten. Daarmee kom ik tot het tweede punt: de quaestie van de bastaardwoorden, waaromtrent ook mijn ambtsvoorganger het noodig gevonden heeft, dat er een commissie voor zou zijn. Ik behoef daar dus verder niet over te spreken.

In de derde plaats zal, zooals ik reeds heb uiteengezet, het wenschelijk zijn, dat, om verstarring te voorkomen, die commissie tevens leiding geeft aan de ontwikkeling der dingen op het gebied van geslacht en voornaamwoordelijke aanduiding.

Met betrekking tot België behoef ik, na al hetgeen er over is gezegd, alleen in antwoord op den heer de Jong nog deze opmerking te maken: wanneer de geachte afgevaardigde zegt: „België is vóór de spelling van 1934, ook de vorige Minister Lippens was er vóór”, dan antwoord ik daarop, dat wij in het algemeen voorzichtig moeten zijn met berichten, welke wij krijgen uit het buitenland; niet omdat elk van die berichten op zich zelf niet betrouwbaar zijn zou, maar omdat die berichten altoos eenzijdig zijn, uit een enkelen bepaalden kring komen. Om iets te noemen: de Vlaamsche Academie heeft mij doen weten, dat van de 30 leden 20 leden tegenstanders zijn van de vereenvoudiging. Ik geloof, dat ik officieel alleen te maken heb met dien man, die voor den gang van zaken in België verantwoordelijk is, nl. Minister Hoste.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben hiermede aan het eind van mijn rede en zou gaarne willen zeggen, dat wij volgens mijn inzicht thans wat de schrijfwijze van onze taal betreft, staan voor een beslissend moment. Zij, die zooveel doenlijk redden willen, zullen mij thans moeten steunen; carpe diem. Het woordbeeld is van minder gewicht dan het geslacht en al wat daarmee samenhangt. Ik heb reeds vroeger hier gezegd: de strijd woedt eigenlijk gezegd over de quaestie van het geslacht. Om dat geslacht in onze taal te bewaren, daarvoor werk ik met alle energie; en ik hoop, dat de Kamer mij daarin zal willen steunen ter wille van hetgeen ook de Kamer, als ik mij niet bedrieg, van het hoogste belang acht.

Met betrekking tot de drie moties, welke zijn ingediend, moge ik zeggen, zonder dat verder te argumenteeren, dat het mij aangenaam zal zijn als de eerste motie wordt verworpen. Dat is volkomen duidelijk.

In de tweede plaats heb ik reeds straks gezegd, waarom ik niet bereid ben tot een restitutio in integrum mede te werken en op de gronden toen vermeld ontraad ik de aanneming van deze motie. Aangezien er naar mijn overtuiging door hetgeen er in 1934 gebeurd is geen recht tot schadeloosstelling is ontstaan, vervalt de ratio van de derde motie.

De heer **Woltjer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met nog eens mijn erkentelijkheid uit te spreken voor de uiteenzettingen van den Minister, die, gelijk trouwens het geheele Kabinet, in dezen wel in een zeer moeilijke positie verkeert, laat ik maar zeggen: zich te verweren had tegen een aanval op

(Woltjer)

twee flanken. Ik zal de Kamer verder zoo weinig mogelijk vermoeien. Er zijn echter in dit debat enkele dingen naar voren gekomen, waarover ik nog een enkel woord moet zeggen.

Ik wil er in het algemeen op wijzen, dat de discussies verre zijn uitgegaan boven de strekking van mijn interpellatie. Ik heb deze strikt gehouden in de lijn van mijn betoog van 14 Januari jl., en ben, hoe moeilijk dat meer dan eens ook was en hoeveel geneigdheid in een andere richting ik bij mij zelf ook moest onderdrukken, opzettelijk niet ingegaan op den materieelen kant van het spellingvraagstuk. In het debat heeft men dat wel gedaan; en ook de Minister heeft over deze zijde van het vraagstuk gesproken. Ik heb dat natuurlijk niet euvel te duiden en ik duid het ook niet euvel, kan het zelfs veeleer waardeeren, omdat, zooals ik reeds in eersten termijn heb gezegd, de bedoeling van de interpellatie voor een groot deel deze was, de Regeering gelegenheid te schenken, zich over haar beleid te dezen nader uit te spreken. Niemand kan zeggen, dat dit niet is gebeurd; en wij zijn daarvoor dankbaar.

Wat nu de gemaakte opmerkingen betreft, zal geen van mijn geachte medeleden het mij, hoop ik, kwalijk nemen, wanneer ik niet meer op alles wat ze in verband met mijn uiteenzettingen gezegd hebben, nader inga, maar slechts een paar hoofdzaken samenvat.

In de eerste plaats hebben enkele leden, met name de heer De Jong, gesproken over de voorgeschiedenis der kwestie. Ik ben op dit punt niet ingegaan, omdat ik bewust een streep heb gezet onder hetgeen te dezen is voorafgegaan aan het optreden van dit Kabinet; ik kon dat doen in verband met zijn mededeeling, dat het aanstonds na zijn vorming had besloten, de geheele zaak van nieuws aan in beschouwing te nemen. Bovendien was er over de historie van het vraagstuk al zóó dikwijls gesproken, dat het overbodig kon worden geacht, daarop nu weer in te gaan. Doet men het echter wel, dan moet dit op de juiste wijze geschieden en met vermindering van alle eenzijdigheid. Ik bedoel natuurlijk niets onaangenaams te zeggen aan den heer De Jong, als ik mij niet ten volle overtuigd verklaar, dat zijn historische beschouwingen, als ik hem althans goed heb begrepen, niet geheel aan dezen eisch voldeden. Het schijnt mij voldoende, wanneer ik mij beroep op iemand, die voor den heer De Jong toch te dezen zeker wel een autoriteit zijn zal: op den vorigen Minister van Onderwijs, in een reeds vroeger in ander verband door mij aangehaalden brief aan de curatoren der openbare gymnasia te Amsterdam. Die brief is te vinden in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 21 September 1934, Ochtendblad C. Sprekende over de invoering van De Vries en Te Winkel, zegt de Minister daar het volgende:

„Ten aanzien van het gebruik eener nieuwe schrijfwijze is tot dusver de methode gevolgd, dat de Regeering niet voorging, doch volgde. Zij volgde eerst dan, wanneer die schrijfwijze gemeengoed was geworden in het volk. Zoo heeft de Minister van Justitie Modderman in 1883 verklaard, dat de officieele invoering van de schrijfwijze De Vries en Te Winkel, tot stand gekomen in 1864, onvermijdelijk was geworden, doordat de sollicitanten naar plaatsen aan zijn Departement uitsluitend die schrijfwijze toepasten. Aldus is toen geschied.”

Dan gaat de Minister voort (en ik moge hierop zeer bijzonder de aandacht vestigen van de Kamer):

„Tusschen toen en thans is er intusschen verschil. Toen was de nieuwe schrijfwijze door de Regeering nergens voorgeschreven: zij heeft haar eigen weg, ook in het onderwijs, gevonden. Thans is voor het onderwijs wél een voorschrift van de Regeering uitgegaan. Dit verschil zal waarschijnlijk op de houding van de Regeering van invloed zijn. Zij zal eerder dan in zake de schrijfwijze van De Vries en Te Winkel tot invoering bij de andere Rijksdiensten moeten overgaan.”

Ik kan toch bezwaarlijk een betere autoriteit aanhalen. De heer Marchant zegt hier zelf: vroeger ging bij de invoering van een nieuwe schrijfwijze het volk voor en volgde de Regeering; thans is de Regeering begonnen, voorschriften te geven voor het onderwijs, om — zoo interpreteer ik het — via het onderwijs de

(Woltjer)

maatschappij te dwingen tot aanvaarding van die schrijfwijze. Daarmede verliezen de hier gegeven historische beschouwingen in wezen hun betekenis voor de kwestie, waarover het thans gaat: de continuïteit is in 1934 bewust verbroken; en ik geloof dus, dat ik ten volle het recht had te zeggen, wat ik op dit punt gezegd heb.

Mijnheer de Voorzitter! Men zou uit het betoog van den geachten afgevaardigde den heer De Jong wellicht den indruk kunnen krijgen, alsof de eigenlijke fout, waaraan de thans bestaande moeilijkheden zijn te wijten, ligt bij dezen Minister, en in elk geval bij het huidige Kabinet. Neen, Mijnheer de Voorzitter, die fout (ik behoef dat zeker niet opnieuw aan te toonen) ligt in de wijze, waarop in het jaar 1934 deze aangelegenheid tot stand is gebracht, aan de eenzijdige voorlichting en de snelle beslissing, die daarop is gevolgd.

In de tweede plaats moet ik een enkel woord zeggen over den staatsrechtelijken kant van het vraagstuk. Ik merk allereerst op, dat de Kamerleden (de heer Minister staat hier natuurlijk buiten), die tegen mijn betoog daarover zijn opgekomen, dit toch reeds hadden kunnen, en naar ik meen, streng genomen ook hadden moeten doen bij de algemeene beschouwingen over de Rijksbegroting, die hier in Januari jl. zijn gehouden. Dáár heb ik over dien staatsrechtelijken kant gesproken. Ik was toen de laatste spreker. Als men er zóózeer van overtuigd was, dat wat ik toen betoogde, onjuist was, had men dat, dunkt mij, bij die gelegenheid kunnen zeggen. Niemand heeft echter na mij het woord gevraagd. En de Regeering (daarop komt het hier aan) heeft de juistheid van mijn critiek erkend. Nu echter blijkt, dat ik sommige leden op dit punt niet heb kunnen overtuigen, waag ik thans nog eens een poging daartoe.

Naar ik meen, heeft men het begrip „détournement de pouvoir” (hoe men het precies in het Hollandsch weergeeft, laat ik in het midden) zeer juist aldus omschreven: „Het gebruik maken van een verleende bevoegdheid voor andere doeleinden dan waarvoor zij is gegeven”. Dat dit in 1934 inderdaad heeft plaats gehad, schijnt mij zoo duidelijk, dat het nauwelijks verder bewijs behoeft. Het is reeds gebleken, dat de geachte afgevaardigde de heer De Savornin Lohman het in dezen geheel met mij eens is; ik zou mij ook op andere juristen kunnen beroepen; maar ik acht dit niet noodig. Waarom heeft de Regeering de bevoegdheid gekregen, voorschriften te geven ten opzichte van de examenprogramma's? Omdat de kandidaten moeten voldoen aan bepaalde eischen, die noodig worden geacht voor het verkrijgen van bepaalde getuigschriften. Deze eischen moeten vaststaan. Hun inhoud hangt echter ten slotte niet af van dengene, die ze vast moet stellen. Men kan al naar de aard is van het examen verder of minder ver gaan, meer of minder nemen van een vak; maar aan dat vak zelf kan men niets veranderen: dat ligt als zoodanig buiten de bevoegdheid van dengene, die de eischen er voor heeft te regelen: hij is van het leervak afhankelijk, niet het leervak van hem. Ware het anders, hield de bevoegdheid om de exameneischen te regelen tevens de bevoegdheid in om in de examenstof wijziging te brengen, dan zou daarmede het examen waardeloos worden. De Regeering zou dan bijv. (ik heb daarop in Januari reeds gewezen, maar moet het nu herhalen) aldus kunnen rede- neeren: ik heb de bevoegdheid tot het stellen van exameneischen voor elk leervak, dus ook voor het Fransch; de gebruikelijke spelling van dat Fransch is veel te moeilijk; daarom zal ik voor degenen, die examenen willen doen ter verkrijging van een akte-Fransch voorschrijven, dat ze een eenvoudiger spelling volgen, die ik zelf maak. Zou dit niet zijn het gebruik maken van een bevoegdheid voor een ander doel dan waarvoor zij werd gegeven? Ten opzichte van het Nederlandsch geldt echter natuurlijk precies hetzelfde. De bevoegdheid van de Regeering — ik moge nog eens mijn rede van Januari aanhalen — om eischen vast te stellen voor de officieele Nederlandsche spelling, aangenomen, dat zij die heeft (op deze quaestie ga ik niet in) is een andersoortige dan de bevoegdheid van de Regeering om eischen vast te stellen voor de examenprogramma's.

Nu zal men wellicht zeggen: mag de Regeering dan wèl de spelling-De Vries en Te Winkel voorschrijven? Ongetwijfeld. De Regeering mag deze schrijfwijze eischen, omdat ze de officieele

schrijfwijze is: wordt in de examenprogramma's, zoo betoogde ik reeds in Januari, een bepaalde schrijfwijze voorgeschreven, dan kan dit alleen dáárin zijn rechtsgrond hebben, dat dit de gebruikelijke schrijfwijze is van het Nederlandsch buiten het onderwijs. Is dit echter het geval, dan is de Regeering niet slechts gerechtigd, maar ook verplicht, deze schrijfwijze te eischen. Immers, als de candidaat goed Nederlandsch moet kunnen schrijven, ook wat de spelling aangaat, dan kan dat Nederlandsch niet anders zijn dan het gewone, officieele Nederlandsch, en die spelling niet anders dan de gewone, officieele spelling, d.i. De Vries en Te Winkel. Wanneer de heer De Jong, wat dit laatste betreft, opmerkt, dat het eigenlijk niet zoo is, ja, Mijnheer de Voorzitter, dan weet ik het niet meer. Ik herinner slechts nogmaals aan het voorschrift in de wet van 3 Juni 1905, dat de Lager-onderwijswet zal worden uitgegeven in de van Regeeringswege gevolgde schrijfwijze; en aan de additioneele artikelen der Grondwet (na de herziening van 1922), waar iets dergelijks staat: men behoeft trouwens slechts de stukken van de Staten-Generaal en van de Regeering in te zien, om te weten wat de officieele schrijfwijze is.

Een andere vraag is, waar was voorgeschreven, dat De Vries en Te Winkel moet worden gevolgd. Mijn antwoord daarop luidt: nergens, voor zoover ik weet. Maar er is ook nergens voorgeschreven, dat, wanneer een candidaat examen doet, hij van links naar rechts moet schrijven, en niet, zooals bij het Hebreeuwsch, van rechts naar links, of, zooals bij het oude boustrophedonschrift, zig-zag. Toch geloof ik, dat men er ernstig bezwaar tegen zou maken, als een candidaat de Hebreeuwsche of de boustrophedon-manier volgde. Niet alle dingen behoeven aanstonds voorgeschreven te worden: men gaat in zulke gevallen eerst voorschriften geven als er kwesties komen. We zien dat bijv. bij gemeentelijke verordeningen. In een klein, stil dorp kan men vrij zwemmen; maar wanneer er een badplaats uit groeit, dan worden spoedig allerlei voorschriften gemaakt, die inderdaad noodig zijn kunnen. Zoo was er, toen de school van Kolléwijn nog niet was gekomen en men zich nog niet zoo allerlei vrijheden veroorloofde, nog geen noodzakelijkheid, om ten aanzien van de spelling voor de examens voorschriften te geven. Dit neemt echter niet weg, dat in alle examenprogramma's verondersteld werd, dat De Vries en Te Winkel zou worden geschreven. En de „détournement de pouvoir” is nu, dat de Regeering in 1934 decreeteerde, dat de kandidaten bij de examens zich moesten houden aan De Vries en Te Winkel, echter met de bekende afwijkingen. Hier wordt voor de examens een aparte, d. w. z. uit wettelijk oogpunt willekeurige, spelling gemaakt.

Nog bij twee opmerkingen, die in dit verband zijn gemaakt, moet ik even stilstaan: men heeft mij gevraagd, waarom ik alleen maar over de besluiten van Minister Marchant heb gesproken en niet over de maatregelen van zijn voorganger, Minister Terpstra; en men heeft mij inconsequentie verweten, omdat ik in de overgangsperiode vrijheid van keuze wilde laten bij de examens tusschen De Vries en Te Winkel en de schrijfwijze-1934. Over deze twee opmerkingen, die zeer nauw samenhangen, nog het volgende.

Wanneer ik, Mijnheer de Voorzitter, tegen maatregelen van mijn vriend Terpstra, dien ik ook om zijn werk hoogacht, bezwaren moest maken, dan zou ik dat niet nalaten. Dat ik over hem in dit verband heb gezwegen en zwijgen kon, ligt in het principieele onderscheid tusschen zijn maatregelen en die van Minister Marchant. Minister Terpstra heeft, voor zoover ik zie, aldus geredeneerd (of dit terecht of ten onrechte is geschied, doet hier niet ter zake): ik vind, wat de spelling betreft, bij het onderwijs een chaos; en ik zie geen kans meer dien heelemaal terug te dringen; nu baken ik een zeker gebied af, een soort niemandsland, waarbinnen de afwijkingen liggen van De Vries en Te Winkel, die toelaatbaar zijn; de overige moeten fout gerekend worden. Ik heb ook daartegen bezwaar gehad, dat weet de heer Terpstra ook wel; maar ik blijf er bij, dat het in wezen iets geheel anders is, den examinatoren op te leggen, sommige afwijkingen van de gebruikelijke schrijfwijze, dit is die van De Vries en Te Winkel, niet fout te rekenen, dan de examinandati te verplichten, bepaalde afwijkingen van die ook door de

(Woltjer)

Regering zelf gevolgd schrijfwijze toe te passen. Tegen dezen laatsten dwang, die ook door dit Kabinet voor den overgangstijd principieel wordt gehandhaafd, ging en gaat nog in hoofdzaak ons bezwaar. Ik heb dit reeds op 14 Januari betoogd, het staat in den daar geciteerden brief van curatoren van het Gereformeerd gymnasium te Amsterdam, en ik heb er in het thans aan de orde zijnde debat eveneens uiting aan gegeven; maar, naar het schijnt, heeft men mij in dit opzicht niet heelemaal begrepen.

Daarmede kom ik tot de andere kwestie, die naast de eerste staat, maar niet dezelfde beteekenis heeft: ni. of de Regering, zij het tijdelijk, op de examens een schrijfwijze mag toelaten, die van De Vries en Te Winkel afwijkt. Dat ik deze laatste vraag niet ontkennend beantwoord, heeft aanleiding gegeven tot het verwijt van inconsequentie, waarover ik nu nog iets ga zeggen. Ik behoef mij tegenover dit verwijt niet te beroepen op het bekende woord van Mommsen: „dasz nur die Inkonzsequenz das Leben erträglich macht“: ik ben hier, naar ik meen, inderdaad niet inconsequent geweest. Mijn overwegingen waren deze. Er is zeer lang, zij het ten onrechte m. i., een zekere vrijheid geweest bij het onderwijs, die allengs min of meer chaotisch is geworden. Dit ligt niet per se aan de schrijfwijze: in Engeland is die chaos er, voor zoover ik weet, niet, en in andere landen ook niet. Hij zou bij ons waarschijnlijk evenmin gekomen zijn, wanneer schooltoezicht en onderwijs zich inderdaad steeds stipt aan de officieele schrijfwijze hadden gehouden. Er is reden, dunkt me, om aan te nemen, dat dit niet altijd voldoende is gedaan, al kan ik daar op het oogenblik natuurlijk geen bewijzen voor geven. Hoe dit zij, er is inderdaad een lange tijd van onzekerheid geweest. Men moet maar eens eindexamens hebben meegemaakt en het examenwerk hebben gelezen: dan zal men dit oordeel aanstonds onderschrijven. Ik heb jaren lang zitting gehad in de Indische schiftingscommissie en daar een groot aantal opstellen onder de oogen gekregen, vaak over de 150; men heeft dan wel gelegenheid te constateeren, dat er nog al eens taalfouten gemaakt worden, zoo vóór, als na 1934. In dat jaar heeft men door verschillende Koninklijke besluiten voor de examens het gebruik van De Vries en Te Winkel voorgeschreven met een aantal met name genoemde afwijkingen. Dat acht de Regering thans een uit wettelijk oogpunt (daarover gaat het hier alleen) onjuiste methode, en daarom wil ze nu een anderen weg inslaan, die juist is. Streng genomen zou dat, zoolang er geen andere officieele schrijfwijze is, haar er toe moeten leiden, de afwijkingen in de Koninklijke besluiten van 1934 te doen vervallen, en De Vries en Te Winkel zonder meer verplicht te stellen. Maar ondertusschen zouden tal van candidaten de dupe worden; want die kunnen toch maar niet in eens omgaan. Daarom zou het voor mijn besef redelijk zijn, om nog eenigen tijd ook de schrijfwijze-1934 toe te laten; dit kan op verschillende manieren: over den vorm heb ik mij niet uitgelaten. Dat is inderdaad een concessie, die echter aan mijn staatsrechtelijk hoofdbezwaar, dat den dwang geldt, niet af doet, maar alleen bewijst, dat ik ook een open oog heb voor de realiteit en niet onbillijk wil zijn.

In de derde plaats nog iets over de kwestie van schade der uitgevers, een kwestie, die ik overigens liefst zooveel mogelijk buiten beschouwing laat. Ik heb hier vóór mij een brief van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam aan de hoofden van de openbare lagere scholen van 24 September 1934, waarin ik het volgende lees:

„De invoering van de vereenvoudigde schrijfwijze mag er niet toe leiden, de thans gebruikt wordende en nog niet versleten boeken door nieuwe te vervangen. De financiële toestand van de Gemeente laat een dergelijke vervanging trouwens niet toe. Voorloopig zullen dus de boeken, die in de ongewijzigde spelling zijn gedrukt en in goeden staat verkeereren, in gebruik moeten blijven.

Wij voegen hieraan toe, dat het ons niet bepaald noodzakelijk voorkomt, dat in alle bij het onderwijs gebruikte boeken de noodige wijzigingen worden aangebracht.”, enz.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is toch duidelijk: Burgemeester en Wethouders van Amsterdam achten het voor de invoering van

de schrijfwijze-1934 niet noodzakelijk, dat de leerlingen aanstonds nieuwe boeken hebben in die schrijfwijze. Mutatis mutandis zou de Minister zich daarop kunnen beroepen wanneer de kwestie van de schadeloosstelling aan de orde zou komen.

Eindelijk: dat de maatschappij de schrijfwijze van 1934 zou hebben aanvaard, meen ik met den Minister (bij wien ik mij in dit opzicht volgaarne aansluit) te mogen betwisten. Men moet maar eens lezen, wat destijds de heer Crone, voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam, er over heeft gezegd. En zelfs het onderwijs (ook dat heeft de Minister aangetoond) is hier allerminst zóó eenparig, als men het wel voorstelt. Ik kreeg vanmorgen nog een artikel toegestuurd in de (Christelijke) *Rotterdammer* van 2 Mei 1938, waarin een leeraar in het Nederlandsch aan een gymnasium er op aandringt, dat het onderwijs weer zal terugkeeren tot De Vries en Te Winkel. Maar al zou het anders staan, dan is dat mijns inziens geenszins afdoende, omdat, althans naar mijn principieele opvatting, die ik niet loslaat, de schrijfwijze der taal niet allereerst een zaak is van het onderwijs, en dit hier niet moet voorgaan en heerschen, maar volgen, zich dient aan te sluiten bij het maatschappelijk leven. Welnu, hoe de maatschappij op dit punt ook nu nog in meerderheid oordeelt, schijnt mij niet twijfelachtig. Men kan wel zeggen, dat zij de nieuwe schrijfwijze wil; maar dan doet dat eenigermate denken aan het bekende gezegde over „het denkend deel der natie”. Als men eenvoudig al degenen, die vast willen houden aan de oude schrijfwijze, uitschakelt, kan men gemakkelijk zeggen, dat de nieuwe schrijfwijze door de maatschappij is aanvaard. Maar in werkelijkheid is het er, naar ik geloof, nog ver van af.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister is geïndigd met te zeggen: wie redden wil wat te redden is, moet mij steunen. Ik zou dit gaarne willen doen. Ook omdat aan deze kwestie meer principieele kanten zitten, dan men wellicht zou opmaken uit de destijds door mij geciteerde uiting van 's Ministers voorganger tegenover curatoren van het Gereformeerd gymnasium te Amsterdam. Maar de gedachtengang, die aan deze aansporing van den Minister ten grondslag ligt, gaat om buiten den opzet van mijn betoog en van mijn interpellatie, waarbij ik opzettelijk den materieelen kant van de kwestie buiten beschouwing heb gelaten. Dat wil natuurlijk volstrekt niet zeggen, dat ik geen waardeering zou hebben voor de pogingen der Regering om zooveel mogelijk te behouden wat behouden moet blijven.

Het juiste standpunt ten opzichte van de spelling is, nu al weer reeds meer dan veertig jaar geleden, aangegeven door wijlen mijn vader in een verhandeling over het onderwijs in het Nederlandsch op het gymnasium. Ik moge mijn uiteenzettingen besluiten met het voorlezen van hetgeen hij daarover heeft geschreven. Het luidt aldus:

„Uit het oogpunt der paedagogiek zoowel als voor de taal achten wij het verderfelijk de spelling als eene zaak van geen gewicht, als iets willekeurigs te behandelen. Jongelieden, die eene wetenschappelijke vorming ontvangen, moeten leeren inzien, dat, en waarom de spelling eene zaak van historische beteekenis is; dat zij wel ten deele conventioneel genoemd moet worden, maar dat toch in die conventie in den regel weer eene gedachte, een systeem, een historisch motief schuilt.

Eene zuiver phonetische spelling zou onpraktisch zijn, omdat ze te veel teekens voor de onderscheiding der klanken vereischt, en óf een nog veel conservatiever karakter zou moeten dragen dan de tegenwoordige, wanneer ze eene abstracte schrijftaal zou willen weergeven, óf alle eenheid missen, wanneer ze zich overal aan de concrete gesprokene taal zou willen aansluiten. In dat laatste geval zou zelfs het kleine Nederland nog meer geschreven dialecten krijgen dan het kleine Griekenland in de oudheid bezat. Maar zoo iets zou strijden tegen de historische ontwikkeling. Naarmate de beschaving zich uitbreidt, de wetenschap dieper wortelen schiet, 't verkeer gemakkelijker wordt, naar diezelfde mate zal zich eene algemeene taal over de dialecten heen vormen en deze taal zal van zelf de schrijftaal, de

(Woltjer e. a.)

taal der letterkunde worden. En wanneer ze eenmaal als schrijftaal gebruikt wordt, zal ze naar eenparigheid in de spelling moeten streven, zal ze de verschillen trachten te boven te komen, 't zij door ze niet te rekenen, 't zij door een middelweg te volgen, en zal ze zoo een conservatief karakter gaan dragen. Immers hoe meer er geschikt en geplooid, vereffend en in een dragelijke verhouding gebracht is, des te meer moeite zal het kosten dit werk van accommodatie te veranderen en een gelijksoortigen arbeid opnieuw te beginnen. Op het punt der spelling is men daarom terecht conservatief; zij wordt slechts noode veranderd; dat ligt in de natuur der zaak. Maar even natuurlijk is het dat eindelijk toch de spelling opnieuw gewijzigd wordt en de schrijftaal uit de spreektaal nieuwe vormen ontvangt voor de oude, die afgestorven zijn."

Ik geloof, dat, wanneer men deze beschouwing steeds in acht had genomen, de kwestie van de spelling niet de moeilijkheden zou hebben opgeleverd, die zij nu heeft gegeven.

Ten slotte een enkel woord over de voorgestelde moties.

Acht mijn fractie reeds in het algemeen groote terughoudendheid geboden wat het indienen van moties aangaat, in het bijzonder geldt dit ten aanzien van de aanhangige materie, en vooral in dit stadium van de kwestie, waarin zij al zeer gemakkelijk verwarring kunnen stichten. Wij hebben ons dan ook opzettelijk van het indienen van eenige motie onthouden.

Een overweging was daarbij bepaaldelijk ook deze, dat, zooals ook nog weer uit dit debat is gebleken, uit het afwijzen van een uitspraak in den geest, waarin mijn fractie dat zou willen, licht onjuiste conclusies zouden kunnen worden getrokken.

Nu intusschen van de zijde der nationaal-socialisten een drietal moties is ingediend, is mijn fractie wel genoodzaakt, zich daarover uit te spreken; en daarbij mag zij evenmin uit het oog verliezen, dat ook uit het stemmen tegen een door anderen gedaan voorstel verkeerde gevolgtrekkingen kunnen worden gemaakt.

Dit neemt niet weg, dat het haar niet moeilijk valt, zich tegen de eerste en de derde motie te verklaren. Zij vestigt er slechts de aandacht op, dat geen nadere omschrijving is gegeven van wat hier onder „beleid" moet worden verstaan: wordt daarmee alleen bedoeld wat in de tweede motie staat, dan is de eerste geheel overbodig. In ieder geval echter is zij onzuiver en niet billijk tegenover het huidige Kabinet: de grondfout ligt naar de meening van mijn fractie zeker niet bij dit Kabinet; die is in 1934 gemaakt.

De derde motie baseert zich geheel op de eerste, en ontmoet, ook afgezien daarvan, bij mijn fractie ernstige bezwaren zoowel uit juridisch als uit zakelijk oogpunt.

Minder eenvoudig was het voor haar, haar oordeel over de tweede motie te bepalen. Beschouwt men deze in verband met de beide andere, dan zou zij ook dienen te worden afgewezen. Aan den anderen kant geeft zij, wanneer men zich houdt aan den tekst ervan, vrijwel de strekking weer van hetgeen op 14 Januari dezerzijds werd betoogd, en de aanleiding was tot de thans aan de orde zijnde interpellatie. Onze fractie heeft gemeend, deze laatste overweging den doorslag te moeten laten geven. Zij zal dus, haar stem aan de eerste en de derde motie onthoudende, trots de hiervóór genoemde bedenkingen voor de tweede stemmen; echter met de uitdrukkelijke verklaring, dat zij zich van het verband met de beide andere moties en van de toelichting losmaakt, en haar voorstemmen uitsluitend mag worden toegeschreven aan de staatsrechtelijke overwegingen, die van haar zijde zoowel op 14 Januari als ook thans naar voren zijn gebracht.

De heer **de Savornin Lohman**: Mijnheer de Voorzitter: Ik zal mij strikt bepalen tot het maken van eenige zeer korte opmerkingen over de moties.

De eerste motie, luidende:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het beleid der Regeering ten aanzien van de spelling der Nederlandsche taal onjuist."

(de Savornin Lohman)

heeft een kennelijk anti-gouvernementeële strekking. Zij is een motie, die zeer sterk politiek is getint. Indien de Kamer een dergelijke uitspraak zou doen, zou die uitspraak geen enkel nut hoegenaamd kunnen hebben. Daarbij zou een dergelijke uitspraak ook onbillijk zijn, omdat er verschillende bezwaren tegen het Regeeringsbeleid in zake de spelling naar voren zijn gebracht, die elkaar dikwijls opheffen. Om deze redenen zou het naar onze meening hoogst onredelijk zijn vóór deze motie te stemmen. Mijn fractie zal dan ook in volle overtuiging haar stem aan deze motie onthouden.

Hetzelfde geldt van de derde motie, die een combinatie is van twee zaken, die eigenlijk met elkaar niets te maken hebben.

Het eerste deel der motie betreft schadeloosstelling, die zou moeten worden gegeven aan de uitgevers, die ten gevolge van het onjuiste Regeeringsbeleid schade hebben geleden.

Ik wijs er op, hoewel ik er zelf niet afkeerig van ben, dat, indien het mogelijk is, eenige schadeloosstelling zal worden gegeven, als daardoor verkregen kan worden hetgeen ik wensch, dat de Minister zeer te recht heeft betoogd, dat die uitgevers geen recht op schadevergoeding kunnen doen gelden.

Voorts is het wel zeer zonderling, dat men een grond voor het verleenen van schadevergoeding zou vinden in „onjuist Regeeringsbeleid". Als men dien weg opgaat, Mijnheer de Voorzitter, dan weet men wel waar men begint, maar weet men niet waar men eindigt. Eindelijk wordt hier maar eenvoudig gezegd, dat „deze schade" zal worden vergoed. Ik kan mij voorstellen, dat er aanleiding bestaat tot eenige tegemoetkoming, maar aan een motie, waarin wordt gevraagd, dat de schade, zonder eenige limiet, moet worden vergoed, wensch ik mijn stem niet te geven.

Wat het tweede gedeelte van de derde motie betreft, ik acht dat deel der motie niet geheel serieus. De onderstelling, dat een plicht tot schadeloosstelling voor deze Ministers en de verder daarbij betrokkenen zou bestaan wegens „onjuist beleid", is zóó zonderling, is zóó weinig ernstig, dat ik er liever geen woord aan zou willen verspillen. „Onjuist beleid" kan, gelukkig, nimmer aanleiding zijn voor eenige financiële verantwoordelijkheid. Dat is zoozeer een quaestie van appreciatie, dat het volkomen onredelijk moet worden geacht iemand daarvoor financieel aansprakelijk te stellen. Maar dat is ook niet de eigenlijke bedoeling van deze uitspraak, Mijnheer de Voorzitter! Zij dient eenvoudig om onaangenaamheden te zeggen aan het adres van den vorigen Minister van Onderwijs en van dezen Minister van Onderwijs. Hoezeer ik bezwaar heb tegen het spellingbeleid vooral van den vorigen Minister, toch laat ik mij niet gebruiken om onaangenaamheden te zeggen aan zijn adres, en des te minder aan het adres van dezen Minister. Onze fractie zal dan ook zonder eenige aarzeling eveneens tegen deze derde motie stemmen.

Anders staat het ten aanzien van de tweede motie, luidende:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het gewenscht, dat de Regeering, in afwachting van een definitieve regeling der spelling van de Nederlandsche taal, de Besluiten, waardoor bij het onderwijs een andere dan de spelling de Vries en te Winkel is ingevoerd, intrekt."

Ik acht het niet heel gelukkig, dat deze motie is ingediend. Niet dat ik aarzelen uting te geven aan mijn gevoelens. Dan zou ik over deze zaak niet gesproken hebben. Het zal ook straks blijken, dat mijn fractie niet aarzelt uting te geven aan haar meening. Maar de ervaring heeft mij geleerd, Mijnheer de Voorzitter, dat de stemming over een dergelijke motie dikwijls zeer onzuiver is. Reeds is in herinnering gebracht een motie, die ik zelf met nog eenige andere heeren bij een vorige gelegenheid over de spelling heb ingediend. De strekking van deze motie was volkomen in overeenstemming met de bedoelingen van de Nationale Vereeniging voor Orde en Eenheid in de Schrijftaal. Verder was de meerderheid van de Kamer, ook de meerderheid van de toen aanwezige leden, lid dier vereeniging. Wij hadden dus mogen verwachten, dat die motie zou worden aangenomen. Niettemin is zij met een kleine meerderheid verworpen, omdat een aantal Kamerleden, tevens leden van die vereeniging, om

44ste VERGADERING. — 4 MEI 1938.

Interpellatie van den heer Woltjer.

(de Savornin Lohman e. a.)

redenen, die ik niet kan bevroeden, tegen die motie heeft gestemd! Na deze ervaring heb ik er niet aan gedacht, is het nooit meer bij mij opgekomen, nogmaals een motie van ongeveer dezelfde strekking in te dienen, omdat ik vreesde, dat de stemming over een dergelijke motie thans zeker onzuiver zou zijn. Fiertijds had men ten minste grond om op te bouwen. Nu niettemin de motie is ingediend, Mijnheer de Voorzitter, staan wij voor de vraag: moeten wij daartegen stemmen? En dan bezie ik voor mij de zaak met mijn fractie volkomen zakelijk. Wij maken ons dan geheel los van de bron, waaruit de motie is gesproten. Wij maken ons los van het feit, dat de voorstellers zijn opposanten van professie. Wij maken ons los van de entourage, waarin de motie geplaatst is, de eerste en de derde motie. Wij bezien de zaak op zich zelf en dan kunnen wij niet tegen deze motie, waarmede wij het van harte eens zijn, stemmen. Mijn fractiegenooten en ik zullen dus op dien zuiver zakelijken grond onze stem aan de tweede motie geven.

De heer van Lanschot: Mijnheer de Voorzitter! Ik moet het betreuren, dat ik den geachten bewindsman niet heb kunnen overhalen tot mijn inzicht, dat hier de voorrang dient te worden verleend aan de wet boven het Koninklijk besluit. Ik mag opmerken, dat door den heer Minister niet is weersproken het door mij aangevoerde staatsrechtelijk bezwaar, dat de Regeering, nu zij zich eenmaal stelt op het standpunt, dat er een wettelijke basis moet zijn, niet vóórdat die wet er is, nog met een Koninklijk besluit de spelling mag wijzigen.

Ik wil er nu nog een tweede argument aan toevoegen.

Het wil mij voorkomen, dat eigenlijk de Regeering eerst met volle kennis van zaken zou kunnen oordeelen over verdere maatregelen, die zij in deze zal hebben te nemen, als de wet in de Tweede en in de Eerste Kamer is behandeld, want nu loopt zij het groote gevaar, dat zij bij Koninklijk besluit decisies gaat nemen, waartegen de Tweede Kamer zich bij de behandeling van het wetsontwerp zal verklaren. Dan zouden wij deze figuur krijgen. Wij hebben thans de spelling-1934; de Minister is voornemens daarvan af te wijken in het Koninklijk besluit en dan loopt men de kans, dat daarna in de Tweede Kamer bij behandeling der wet weer wordt teruggekomen op dat Koninklijk besluit en men weer teruggaat tot de spelling-1934. De Minister gaat dus de Tweede Kamer stellen voor een fait accompli, rechtstreeks indruischend tegen haar bij motie kenbaar gemaakte meening. Intusschen, de Minister heeft in deze eenmaal zijn besluit genomen. Ik achtte mij echter verplicht den Minister te wijzen op de groote gevaren, welke aan deze gedragslijn verbonden kunnen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de eerste motie betreft, die critiek inhoudt op het door de Regeering reeds gevoerde beleid, ik gevoel niet de minste behoefte om mij uit te laten over het Regeeringsbeleid in het verleden. Wat mij belang inboezemt is de toekomst, wat er verder gaat gebeuren met de spelling. Bovendien, die eerste motie is niet anders dan een verkapte motie van wantrouwen. Als er echter iets is, dat vermeden behoort te worden bij het spellingdebat, dan is het juist, dat in dat debat de politiek wordt gemengd. Een spellingquaestie behoort niet te zijn een politieke quaestie en behoort het ook nooit te worden. Mijn fractie zal dan ook haar stem aan deze motie niet geven.

Wat de tweede motie betreft, ook tegenover haar staan wij afwijzend. Een motie is een sententia declaratoria, waarbij de Kamer verklaart haar meening over een zekere zaak, doch met de bedoeling, het Regeeringsbeleid te stuwen in de richting, die in de motie tot uitdrukking komt. Doch nu de plannen der Regeering al vastliggen en daarin geen verandering meer komt, is de motie overbodig.

Ik breng in herinnering, dat de positie thans een heel andere is dan bij de motie-Moller in de Tweede Kamer. Bij de motie-Moller had de Regeering haar gedragslijn nog niet voorgoed vastgelegd en toen was er dus alle reden om bij motie de meening van de Tweede Kamer kenbaar te maken. Doch nu wij vooruit weten, dat de Regeering deze motie bij aanneming rustig naast zich zou neerleggen en daaraan geen gevolg geven, is die motie een slag in de lucht, een gebaar van machteloosheid, een gebaar, dat het aanzien van de Kamer geen goed zal doen en waartoe ik niet wensch mede te werken.

(van Lanschot e. a.)

Daarbij komt, dat de stemming over de motie volkomen onzuiver zal zijn. Er kunnen immers verschillende leden zijn, die eigenlijk wel zijn vóór het herstel van de spelling-de Vries en te Winkel, maar die, juist omdat deze motie toch geen effect zal hebben, tegen de motie zullen stemmen.

Ik zou den geachten afgevaardigde dan ook in overweging willen geven de tweede motie in te trekken.

De heer de Savornin Lohman: Moet ik daarom tegen mijn overtuiging stemmen?

De heer van Lanschot: Mijnheer de Voorzitter! Daarom juist geef ik dan ook in overweging de motie in te trekken.

Doch bovendien, zij zondigt in verschillende opzichten tegen het Staatsrecht. Men vergeet, dat wij nog een wet krijgen. Wat doen de heeren nu? Zij gaan zich uitspreken over een onderwerp, waarover straks de Tweede Kamer zich vermoedelijk zal uitspreken, als die wet ginds in behandeling komt.

De heer de Savornin Lohman: Dan begrijpt u er niets van!

De heer van Lanschot: Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag, is het wel juist en keeren wij de rollen niet om, als wij in de Eerste Kamer op de behandeling in de Tweede Kamer vooruitloopen?

De heer van Vessem: De motie zegt toch ook: in afwachting van een definitieve regeling.

De heer van Lanschot: Dat is inderdaad het geval, maar daaruit treedt te meer naar voren dit bezwaar, dat door aanneming van de motie de verwarring ten top zou worden gevoerd.

Immers wij zouden dan krijgen deze figuur. Thans is toepasselijk het Koninklijk besluit van 1934; na aanneming van de motie, die aandringt op intrekking van dit besluit, de spelling-de Vries en te Winkel en bij de definitieve regeling misschien weder terug naar de spelling-1934. Ieder begrijpt wel, dat daardoor de chaos nog zou worden vergroot.

Bovendien, beide heeren, die zooveen hebben gezegd, dat zij hun stem zullen geven aan deze motie, hebben gisteren verklaard, dat zij waren vóór een wettelijke basis. Maar de consequentie vordert dan ook, dat zoolang die wet er niet is, in den status quo bij Koninklijk besluit geen verandering mag worden gebracht, noch door wijziging van de regeling 1934, maar evenmin door intrekking daarvan.

Van het oogenblik af, dat men zich op het standpunt stelt: er moet zijn een wettelijke basis, mag men niet alleen geen nieuwe regeling maken, maar mag men ook een bestaande regeling niet veranderen of intrekken.

Wat de derde motie betreft, die is zóó onduidelijk, dat mijn fractie daaraan al evenmin haar stem zal kunnen geven. Ik lees daar:

„Voorts acht de Kamer het gewenscht, dat de Regeering overwege, in hoeverre het mogelijk is, de schade, die de Staat aldus lijdt, te verhalen op hen, die voor het sinds 1934 gevoerd onjuist beleid ten aanzien der spelling verantwoordelijk geacht moeten worden.”

Wie zijn dat en wie zal moeten uitmaken, wie in dezen verantwoordelijk zijn? Men kan zeggen: wij, leden van de Kamer, zijn er ook verantwoordelijk voor, dat wij niet door een interpellatie van onze afwijkende meening hebben doen blijken. Die heele derde motie hangt in de lucht!

Mijn fractie zal dus aan de drie ingediende moties haar stem onthouden.

De Voorzitter: Aangezien ik vermeen, dat de Kamer er prijs op stelt, heden deze beraadslagingen tot een einde te brengen, zou ik volgenden sprekers willen verzoeken, ietwat korter te zijn.

Ik deel aan de Kamer mede, dat de heer Kranenburg heeft bericht, verplicht te zijn geweest, de vergadering te verlaten wegens ambtsbezigheden elders.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De heer **de Zeeuw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd om de stem van onze fractie over de moties te motiveren.

In de eerste plaats moet ik constateeren, dat bij het indienen der moties en bij het standpunt, dat de verschillende fracties daartegenover innemen, weer het bewijs wordt geleverd, dat het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Het is mij opgevallen, dat een partij, staande op het standpunt van de N. S. B., zoo'n bijzondere behoefte gevoelt om moties in te dienen, waarbij de Regeering in een bepaalde richting wordt gedreven. Veel bevreemd mij van die partij echter niet, meer bevreemd heeft mij het standpunt, dat ten deze wordt ingenomen door de Christelijk-historische en antirevolutionnaire fracties.

Ik wil er niet diep op ingaan, maar gelet op de houding, die die fracties, en speciaal geldt dat de antirevolutionnaire fractie, in de Staten-Generaal tegenover moties plegen aan te nemen, moet het verwondering wekken, dat zij bereid zijn aanstonds voor een bepaalde motie te stemmen. Het kan zijn nut hebben daaraan later eventueel te herinneren.

Nu de moties zelf. Ik wil er op wijzen, dat de zaak van de spelling en de houding der Regeering daartegenover een zaak in ons Parlement is, die op het oogenblik hangt tusschen de Regeering en de Tweede Kamer. Tot op heden is dat verschil niet opgelost. Als er dus neiging is bij de Regeering om zich te laten beïnvloeden door, of te zijn in overleg met de groote meerderheid van de rechtstreeksche Volksvertegenwoordiging in zake de spellingquaestie, dan moet de oplossing daar worden gevonden, en dan is niet de Eerste Kamer het eerstaangewezen lichaam om zich daarin te mengen. Dat is een van de redenen, waarom ik weinig geneigd ben om over moties in zake het spellingbeleid te stemmen.

Maar nu wij er voor geplaatst worden en wij eenmaal drie moties voor ons hebben, wil ik, wat de eerste motie betreft, het volgende zeggen. Indien men aan deze motie eenige beteekenis zou willen toekennen, dan zou zij eenige aanwijzing moeten geven, hoe de Regeering in het vervolg te dezen aanzien zou moeten handelen. Als de Regeering in de richting van den tegenwoordigen bewindsman gaat, dan zou zij in conflict komen met den uitgesproken wensch van een groote meerderheid der Tweede Kamer. Indien de eerste motie zou worden aangenomen, dan weet noch deze Regeering, indien zij zou blijven zitten, noch een volgende Regeering, die de zaak zou willen overnemen, uit deze motie, wat de opvatting van de Eerste Kamer ten opzichte van de spelling is. Daarom is deze motie een volkomen waardeeloos getuigenis, en daarom hebben wij geen behoefte daaraan onze medewerking te verleenen.

Het aannemen van de derde motie zou voor de Eerste Kamer niet minder dan een blamage zijn na een debat als dit. Indien men iets van dien aard zou willen aannemen, dan zou voor de Kamer, na behoorlijke voorbereiding, moeten vaststaan, dat er inderdaad reden is voor schadevergoeding, en zoo grondig is deze zaak hier nog niet behandeld. Er zijn daarover enkele opmerkingen gemaakt, die gaan van 20 tot 2 miljoen, en misschien is er nog wel een mogelijkheid om te bewijzen, dat zelfs het cijfer van 2 miljoen aanmerkelijk kan worden verlaagd. Dan zou moeten worden nagegaan, of het principieel mogelijk is in die richting te gaan zonder te komen tot consequenties, waarvan de draagwijdte niet is te overzien. Ik acht deze zaak dan ook volkomen onvoorbereid en daarom zijn wij ook niet bereid aan de derde motie onze stem te geven.

Nu de tweede motie. Eigenlijk ligt deze motie in de lijn van de andere. Juist omdat de zaak aan den overkant is besproken, acht ik het niet noodig hier over deze zaak een beslissing te hebben. Die beslissing zou voor ons op het oogenblik treden zijn in een materie, tusschen de Tweede Kamer en de Regeering hangende. Bovendien, wat den inhoud van de motie betreft, indien wij in deze richting gingen, zouden wij den toestand, waarin we ten aanzien van de spelling zijn, niet beter, maar veel erger maken.

Ten slotte kan ik niet begrijpen, dat de Regeering, die verklaart, dat zij pas een zekeren maatregel neemt en nemen mag, als zij daarvoor een wettelijke basis heeft, toch maatregelen gaat nemen zonder die basis. Ik kan begrijpen, dat de vorige Regeer-

(de Zeeuw e. a.)

ring die overweging niet heeft gehad, misschien uit onkunde, misschien omdat zij inzag, dat zij die wettelijke basis niet noodig had. Maar deze Regeering verklaart, dat zij voor wijziging van de spelling een wettelijke basis noodig heeft. Ik heb geen politiek bedreven met stemming te wekken onder het volk „vóór het gezag”, maar een Regeering, die dat wel heeft gedaan en hier verklaart in de stukken: ik heb noodig een wettelijke basis om een maatregel te nemen, moet nu de zaak laten zooals zij is. Zij moet eerst de wettelijke maatregelen treffen en dan pas dien anderen maatregel. Indien het anders zou mogen, wil ik daaruit thans geen consequenties trekken. Maar indien de Regeering den weg durft in te gaan: ik neem eerst mijn maatregel vóórdat de wettelijke basis er is, meen ik, dat die Regeering ten aanzien van de wet en vooral van de erkenning van de wet een sterk ondergravenden arbeid verricht. Ik constateer, dat de voornemens van den Minister onjuist zijn, indien hij de wet wil stellen boven alles.

Mijn fractie zal tegen de moties stemmen.

De heer **de Rijke**: Mijnheer de Voorzitter! Het lust mij niet om de discussies langer te rekken. Ik meen, dat over deze zaak ongeveer alles is gezegd wat er over te zeggen is en zie er geen nut in om reeds uiteengezette argumenten te gaan herhalen. Ik wil alleen zeggen, dat ik mij van de eerste motie weinig illusies had gemaakt, en dat ik mij van de derde motie geen enkele illusie had gemaakt, maar ook, dat het mij niet meevalt, dat de antirevolutionnaire en de Christelijk-historische fracties het noodig vinden om zooveel excuses aan te voeren, dat zij een motie, van mij afkomstig, steunen.

De heer **van Rappard**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil even voor mij persoonlijk, niet namens mijn fractie, mijn stem motiveren. Ik zal tegen de eerste en de derde motie stemmen en acht het niet noodig daaraan veel woorden te verspillen, maar ik zal mijn stem uitbrengen vóór de tweede motie op de gronden, door den heer de Savornin Lohman ontwikkeld.

Een enkele opmerking naar aanleiding van het betoog van den heer van Lanschot.

De geachte afgevaardigde heeft gezegd, men dient hier een motie in, waarvan men zeker weet, dat de Minister die naast zich neerlegt.

Intusschen wil ik even in herinnering brengen, dat de Minister het zeer gematigde woord „ontraden” heeft gebruikt betreffende de tweede motie. Precies hetzelfde is nu het geval geweest met de motie-Moller in de Tweede Kamer, waarvan men ook vast overtuigd was, dat de Minister die naast zich zou neerleggen. Waar de heer van Lanschot deze in de Tweede Kamer aangenomen motie heeft aangehaald, meende ik toch deze opmerking hier even te moeten plaatsen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De eerste motie van orde van den heer de Rijke c. s., luidende:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het beleid der Regeering ten aanzien van de spelling der Nederlandsche taal onjuist.”

wordt met 33 tegen 4 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren Briët, van Lanschot, Vijlbrief, Janssen, de Jong, Hiemstra, ter Haar, van Citters, Janssen de Limpens, Sikkes, Woltjer, de Bruijn, de Zwaan, de Savornin Lohman, Fleskens, in 't Veld, van Asch van Wijck, Kolff, Bruineman, Moltmaker, van den Bergh, van Embden, Steger, Nivard, Wiardi Beckman, de Zeeuw, de la Bella, Vorriink, van Rappard, Anema, Diepenhorst, Reinalda en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heeren de Rijke, Maarsingh, von Bönninghausen en van Vessem.

Afwezig bij deze stemming waren de heeren van Voorst tot Voorst, Michiels van Kessenich, Kranenburg, Barge en Kropman.

(Voorzitter)

De tweede motie van orde van den heer de Rijke c. s., luidende:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het gewenscht, dat de Regeering, in afwachting van een definitieve regeling der spelling van de Nederlandsche taal, de Besluiten, waardoor bij het onderwijs een andere dan de spelling de Vries en te Winkel is ingevoerd, intrekke.”,

wordt met 21 tegen 16 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren de Zeeuw, de la Bella, Vorrink, Reinalda, van Lanschot, Vijlbrief, Janssen, de Jong, Hiemstra, Janssen de Limpens, Sikkes, de Bruijn, Fleskens, in 't Veld, Bruineman, Moltmaker, van den Bergh, van Embden, Steger, Nivard en Wiardi Beckman.

Vóór hebben gestemd de heeren van Vessem, van Rappard, Anema, Diepenhorst, Briët, de Rijke, ter Haar, van Citters, Maarsingh, von Bönninghausen, Woltjer, de Zwaan, de Savornin Lohman, van Asch van Wijck, Kolff en de Voorzitter.

Afwezig bij deze stemming waren de heeren Kropman, van Voorst tot Voorst, Michiels van Kessenich, Kranenburg en Barge.

De derde motie van orde van den heer de Rijke c. s., luidende:

„De Eerste Kamer der Staten-Generaal acht het gewenscht, dat aan uitgevers, die ten gevolge van het onjuiste regeeringsbeleid ten aanzien van de spelling der Neder-

landsche taal schade hebben geleden, deze schade worde vergoed.

Voorts acht de Kamer het gewenscht, dat de Regeering overwege, in hoeverre het mogelijk is, de schade die de Staat aldus lijdt, te verhalen op hen, die voor het sinds 1934 gevoerd onjuist beleid ten aanzien der spelling verantwoordelijk geacht moeten worden.”,

wordt met 33 tegen 4 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren Hiemstra, ter Haar, van Citters, Janssen de Limpens, Sikkes, Woltjer, de Bruijn, de Zwaan, de Savornin Lohman, Fleskens, in 't Veld, van Asch van Wijck, Kolff, Bruineman, Moltmaker, van den Bergh, van Embden, Steger, Nivard, Wiardi Beckman, de Zeeuw, de la Bella, Vorrink, van Rappard, Anema, Diepenhorst, Reinalda, Briët, van Lanschot, Vijlbrief, Janssen, de Jong en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heeren de Rijke, Maarsingh, von Bönninghausen en van Vessem.

Afwezig bij deze stemming waren de heeren van Voorst tot Voorst, Michiels van Kessenich, Kranenburg, Barge en Kropman.

De Voorzitter: Namens de Kamer zeg ik den Minister dank voor de verstrekte inlichtingen.

De vergadering wordt gesloten.

